

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Kristýna Ondroušková

**Navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z
rodičů**

Diplomová práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 4. května 2021

.....

Kristýna Ondroušková

Na tomto místě bych chtěla upřímně poděkovat JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za odborné vedení této práce, za její rady, připomínky, vstřícný přístup i ochotu. Dále bych chtěla poděkovat všem členům své rodiny, přátelům a příteli za podporu, které se mi z jejich strany během studia dostávalo.

Obsah

Obsah.....	4
Seznam zkratk.....	6
Úvod.....	7
1. Základní pojmy u Mezinárodního únosu dítěte.....	10
1.1. Obecně.....	10
1.2. Dítě.....	10
1.3. Mezinárodní únos.....	11
1.4. Obvyklé bydliště či obvyklý pobyt.....	14
1.5. Právo péče o dítě.....	16
1.6. Příčiny mezinárodních únosů dětí.....	18
2. Postup podle zákona o zvláštních řízeních soudních.....	18
2.1. Úvod k řízení dle Zákona o zvláštních řízeních soudních.....	18
2.2. Příslušnost soudu a účastníci řízení.....	20
2.3. Zahájení řízení, průběh řízení a přerušení řízení.....	22
2.4. Rozhodnutí.....	25
2.5. Opravné prostředky.....	26
3. Postup podle mezinárodních dokumentů.....	27
3.1. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.....	27
3.1.1. Základní předpoklady k Úmluvě.....	27
3.1.2. Ústřední orgány a klíčové osoby.....	28
3.1.3. Kroky k návratu dítěte.....	32
3.1.4. Právo styku s dítětem.....	34
3.1.5. Všeobecná ustanovení v Úmluvě.....	34
3.1.6. Závěrečná ustanovení.....	36
3.2. Nařízení Brusel II. bis.....	38
3.2.1. Oblast působnosti.....	38
3.2.2. Definice, které je třeba znát.....	39
3.2.3. Příslušnost soud v případech únosu dítěte a jeho navrácení.....	40
3.2.4. Uznání a výkon rozhodnutí.....	42
3.3. Vztah Úmluvy a nařízení Brusel II bis.....	43
4. Nejen záruky při navrácení a případy nenavrácení.....	45
4.1. Záruky, rozhodnutí a jiná opatření.....	45
4.2. Případy nenavrácení dítěte.....	47
Závěr.....	51
Zdroje.....	53

Monografie a komentáře	53
Právní předpisy	54
Judikatura.....	55
Odborné články	56
Elektronické zdroje	57
Abstrakt	59
Abstract.....	59

Seznam zkratek

Brusel II bis-Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

ČR – Česká republika

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská Unie

Haagská konference – Haagská konference mezinárodního práva soukromého

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Řízení o navrácení – Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

SDEU-Soudní dvůr Evropské unie

SFEU-Smlouva o fungování Evropské unie

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Úmluva-Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí-sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí o přijetí Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí publikované pod č. 34/1998 Sb.

ÚPD – Úmluva o právech dítěte-sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte publikované pod č. 104/1991 Sb.

Úřad – Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Pozn.: Tam, kde je v textu uvedeno číslo paragrafu nebo článku bez dalšího údaje, jde o ustanovení zákona nebo dokumentu, o němž pojednává příslušná kapitola, resp. podkapitola, pokud ze souvislosti nevyplývá něco jiného.

Úvod

Problematiku navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů neboli mezinárodního únosu dítěte (přestože pojem mezinárodní únos dítěte, nezahrnuje jako únosce pouze rodiče, tak má práce se bude vztahovat k rodičům jako únoscům v případě mezinárodních únosů, jelikož ve valné většině případů je únosce právě jeden z rodičů) jsem si vybrala, protože se týká oblasti rodinného práva a já bych se v budoucnu chtěla věnovat rodinnému právu. Tématika Navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů jsem si zvolila i z toho důvodu, že je to v současné době aktuální a velmi zajímavý námět na psaní diplomové práce. Aktuální je to z hlediska toho, že svět se stává stále více propojeným, za prvé je zde mnohem více příležitostí vycestovat do zahraničí, a to ať už kvůli práci či studiu, proto existuje stále více smíšených manželství a za druhé se stává více propojenější i díky internetu a sociálním sítím a lidé se tak mohou poznat i když jsou několik tisíc kilometrů od sebe. Právě takto dochází k tomu, že manželství uzavírají stále častěji lidé, kteří jsou odlišné státní příslušnosti. A jelikož jsou mezinárodní únosy dětí častějším jevem u smíšených manželství, a to z důvodů toho, že partneři se začínají poznávat a zjišťují, že mají odlišnou kulturu, tradice i názory, je to dle mého názoru velmi zajímavá a aktuální tematika, když takto při uzavírání smíšených manželství dochází celkově ke globalizaci lidstva. Zajímavé je to pro mě i proto, že se zde spojuje úprava národního práva s právem mezinárodním. Nelze se proto soustředit pouze na české právo, ale umět to celkově posoudit i dle mezinárodních měřítek. Člověk si představí jak by spolu národní a mezinárodní právo mělo fungovat. Celkově se tak tedy v případě navrácení dítěte při přeshraničním únosu jedním z rodičů, nelze soustředit pouze na národní úpravu, ale pojmout to širěji. To je na daném tématu pro mě zajímavé, že se v mé práci nebudu zabývat pouze našim právem, ale celkově tak jak by to na světě mělo v případě navrácení dítěte u přeshraničního únosu jedním z rodičů vypadat.

V mé diplomové práci bych se v první řadě ráda věnovala základním pojmům, které souvisí s tématem navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů. Prvním z těchto pojmů je dítě a jeho definice v důležitých dokumentech a jeho věková hranice. Dále pak pojem mezinárodní únos, co to vůbec je, kdy je jednání rodiče protiprávní, pojmy přemístění a zadržení, rozdíl mezi únosem a přestěhováním či dovolenou, a porovnání s trestným činem únosem dítěte a osoby stížené duševní poruchou dle § 200 trestního zákoníku. Obvyklé bydliště dítěte, nejprve vysvětluji samotný pojem a následně jej odlišuji od pojmů bydliště, domicil a trvalý pobyt a na závěr uvádím podstatné judikáty k pojmu obvyklé bydliště dítěte. Dalším pojmem je právo péče o dítě, kdy v první řadě vysvětluji institut rodičovské odpovědnosti a až následně se věnuji pojmu právo péče a dítě. A poslední věci, které je třeba věnovat pozornost

jsou příčiny přeshraničního únosu jedním z rodičů. V druhé kapitole bych se ráda zaměřila na to, jak je přeshraniční únos jedním z rodičů upraven v českých právních předpisech. Těmito důležitými předpisy, které tuto problematiku upravují jsou zákon o zvláštních řízeních soudních je to zákon číslo 293/2013 Sb., a dále se jedná o občanský soudní řád, jež je znám jako zákon číslo 99/1963 Sb. . Budu psát o tom o jaké řízení se jedná, kdo jsou z účastníci řízení, jaký soud je příslušný k řízení. Co je třeba udělat k tomu, aby řízení o navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů, mohlo začít a také jak celkově by mělo probíhat řízení o (ne)navrácení dítěte a jak by mělo vypadat rozhodnutí či, zda je možné podat opravné prostředky. V třetí kapitole bych se chtěla věnovat úpravě navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů na mezinárodní úrovni, konkrétně se zde budu zabývat Úmluvou o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a nařízením Brusel II bis. Ve čtvrté kapitole se budu zabírat hlavními problémy tématiky navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů, a to jsou důvody nenavrácení dítěte a stanovení záruk. Je důležité se nenavrácením dítěte zabývat, jak z hlediska úpravy zákona o zvláštních řízeních soudních, tak i z pohledu Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Případy, kdy dojde k tomu, že dítě není navraceno do země obvyklého svého bydliště musejí být velmi závažného charakteru a musí být náležitě odůvodněny. Ráda bych se také věnovala i některým konkrétním případům nenavrácení a stanovení záruk v soudní praxi. A celkově bych se chtěla zabírat, jak by mělo rozhodnutí vypadat a na co by se v něm měl brát ohled.

Cílem mé práce je nabýt obecné a komplexní informace o přeshraničním únosu jedním z rodičů, a to za použití metody analýzy současné právní úpravy a komparace s mezinárodní právní úpravou této problematiky. Nadále bych se chtěla v mé diplomové práci věnovat více procesním otázkám a to hlavně: Jak by správně mělo probíhat řízení o navrácení dítěte? K čemu by se mělo v řízení o navrácení přihlídnout? Jaké případy jsou vhodné k tomu, aby dítě nebylo navraceno zpět v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů?

Celá má práce bude provázená a propojena s důležitými právními předpisy, které pojednávají o této tématice. Bude se jednat o Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „Úmluva“), která se přímo zabývá problematikou mezinárodních únosů dětí a upravuje mechanismus návratu dítěte do státu jeho obvyklého bydliště.“ Úmluva o právech dítěte (dále jen „ÚPD“), někdy též označována jako Magna Charta práv dětí, byla přijata jednohlasně dne 20. 11. 1989 v New Yorku Valným shromážděním OSN a v platnost vstoupila dne 2. 9. 1990 (čl. 49 odst. 1) a nařízení Rady ES č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení ES č. 1347/2000 (dále jen nařízení Brusel II bis. Z

vnitrostátní úpravy je podstatný zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen “ZŘS”) a zákon. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen “OSŘ”), které upravují vnitrostátní úpravu navrácení dítěte v případě přeshraničního únosu jedním z rodičů. Budu také čerpat vědomosti z monografií, komentářů, internetových zdrojů, odborných článků a judikatury.

1. Základní pojmy u Mezinárodního únosu dítěte

1.1. Obecně

Pro celkové pochopení celé mé diplomové práce je potřeba, abych se základními pojmy, které jsou v tomto tématu velmi důležité, náležitě seznámila. Následující podkapitoly budou tudíž věnovány těmto pojmům, které budou sloužit jako podklad pro pochopení následujících kapitol v mé práci.

1.2. Dítě

Pojem dítě lze pochopit dvěma odlišnými výklady. První z těchto možností nám vykládá pojem dítěte jako trvalý příbuzenský vztah mezi rodiči a jejich potomky v první příbuzenské linii, kdy nezáleží na věku a vyspělosti osoby (př. z mého pohledu vztah mé matky k mé babičce) a druhá možnost nám vykládá pojem dítěte jako specifický subjekt v právu, který není chápán jako dospělý, a to z důvodu nedosažení věkové hranice dospělosti a s tím související nedostatečnou vyspělostí osoby, a proto je třeba věnovat takovému subjektu v právu zvýšenou ochranu. Ovšem důležitou otázkou je, jaká je vlastně věková hranice dospělosti a komu tedy věnovat zvýšenou ochranu? Jednotlivé předpisy, ve kterých jsem pátrala po odpovědi se ve svých názorech na věkovou hranici lišily.

Na mezinárodní úrovni jsem hledala v ÚPD, kde dle čl. 1 bylo toto vymezení “Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.”¹ Dalším mezinárodním předpisem byla Úmluva a v ní čl. 4 “Úmluva se bude vztahovat na každé dítě, které mělo své obvyklé bydliště ve smluvním státě bezprostředně před porušením práva péče o ně nebo styku s ním. Úmluvy se nepoužije, pokud dítě dosáhlo věku šestnácti let.”² V obou předpisech nalezneme vymezení horní věkové hranice, kdy je subjekt považován za dítě, chybí zde však stanovení dolní věkové hranice, s čímž vyvstává otázka, zda se tyto předpisy uplatní i na dítě, které ještě není narozené tzv. *nasciturus*. Přepokládám však, že to tak bylo činěno záměrně, jelikož států, které podepsaly tyto dokumenty je mnoho a každý jednotlivý stát má odlišný názor na to, zda by měl být plod matky chráněn právem či nikoliv a je tedy ponecháno na nich, jak si tuto otázku upraví.

Ve vnitrostátním právu bychom hledaly úpravu v občanském zákoníku, kde sice není přesně definováno, jaký subjekt je dítětem, ale lze to dovodit z § 30 NOZ” (1) Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku (2) Před

¹ Čl. 1 ÚPD

² Čl. 4 Úmluvy

nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svěprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.”³ Dokonce, lze stanovit i dolní věkovou hranici, která plyne z § 25 NOZ“ Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.”⁴ Máme zde tedy dvě horní věkové hranice, kdy je subjekt považován za dítě, a to 16 let a 18 let. Je tedy důležité si uvědomit, že se budeme řídit Úmluvou, která má dle Ústavy čl. 10 jakožto mezinárodní dokument přednost před zákonem a je i speciální k ÚPD, ale samozřejmě je třeba brát ohled i na osoby, které jsou ve věkové hranici 16-18 let, na které se však uplatní řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, a nikoliv řízení o navrácení. Pro účely mé práce je pojem dítě interpretován z pohledu číslo 2, kdy je považováno za speciální subjekt práva.

1.3. Mezinárodní únos

Když se řekne slovní spojení mezinárodní únos dítěte, většina lidí si představí černou dodávku a maskované lidi, kteří dítě unesou za účelem výkupného či obchodování s lidmi. Skutečnost je však odlišná. Co si tedy pod pojmem mezinárodní únos dítěte vlastně představit? “Jedná se o protiprávní přemístění(odebrání) či zadržení dítěte v jiném státě porušující právo péče o dítě dané podle práva státu obvyklého bydliště dítěte (státní příslušnost dítěte ani rodičů zde není významná) bezprostředně před únosem, přičemž toto musí být vykonáváno nebo by bylo vykonáváno, kdyby k únosu nedošlo.”⁵ Takového jednání se ve většině případů dopouštějí sami rodiče a rozhodně není jejich účelem získat materiální prospěch z únosu, ale jednoduše řečeno chtějí mít dítě prostě u sebe a pro sebe.

Dle čl. 3 Úmluvy je přemístění nebo zadržení protiprávní v těchto případech:” a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle

³§ 30 NOZ

⁴§ 25 NOZ

⁵SVOBODA, Karel kol.(ed.). *Komentář zákonu o zvláštních řízeních soudních*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 963 s.

právního řádu daného státu.”⁶ Protiprávnost jednání je také třeba posuzovat z hlediska délky neoprávněného pobytu dítěte mimo místo jeho obvyklé bydliště, jelikož pokud doba pobytu dítěte v cizím státě překročí dobu 12 měsíců od padání návrhu na jeho vrácení, je třeba zkoumat, zda se již s novým prostředím nesžilo. Dále je třeba zkoumat i další faktory a to, zda rodiči, který dítě odvezl náhodou nesvědčí právo péče o dítě nebo oprávnění jej vykonávat či zda nebyl dán souhlas k přemístění.

Přemístěním se rozumí transport dítěte přes hranice státu, kde je jeho obvyklé bydliště. Zadržením se rozumí delší časový úsek, kdy je dítě drženo ve státě, kde se nenachází jeho obvyklé bydliště. Jedná se také o případy, kdy je dítě zadrženo v zahraničí po dobu delší, než se kterou druhý rodič souhlasí.

V souvislosti s vymezením mezinárodního únosu dítěte je důležité upozornit, na co si dávat pozor v případech, kdy se rodič chce přestěhovat s dítětem do zahraničí či s ním jen krátkodobě vycestovat, aby se i když někdy omylem nestalo to, že se bude jednat o mezinárodní únos dítěte. Co se týká přestěhování, je vhodné, aby rodič, který se chystá přestěhovat do zahraničí včas informoval druhého rodiče o tomto záměru, je také dobré mít sestavený určitý plán o tom, jak se oba rodiče budou podílet na péči o dítě, pobavit se s dítětem o tom, co ho čeká, že se bude stěhovat a nebude už pobývat v místě kde vyrůstal. Velmi důležité je podle mě i obstarat si souhlas druhého rodiče se stěhováním nejlépe v písemné podobě, rodič se tak vyhne zbytečným komplikacím, a pokud by se stalo, že rodič souhlas nebude chtít udělit je možno požádat soud o vyslovení souhlasu se změnou bydliště. V případě krátkodobého vycestování je opět vhodné obstarat si souhlas druhého rodiče, přestože není požadován českým právem je dobré ho mít, předejde se tak možným komplikacím a některé státy mohou vyžadovat souhlas obou rodičů ke krátkodobému vycestování.

Od mezinárodního únosu dítěte je třeba odlišit trestný čin únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou dle §200 TZ, který v sobě může a nemusí obsahovat mezinárodní únos dítěte. Tento trestný čin je definován takto:” (1) Kdo dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou odejme z opatrování toho, kdo má podle jiného právního předpisu nebo podle úředního rozhodnutí povinnost o ně pečovat, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem. (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 v úmyslu opatřit sobě nebo jinému majetkový prospěch, nebo b) ohrozí-li takovým činem mravní vývoj unesené osoby. (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen

⁶Čl. 3 Úmluvy

organizované skupiny, b) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo c) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch. (4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt, nebo b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu. (5) Příprava je trestná.”⁷

Předpoklady pro to, aby byl mezinárodní únos dítěte kvalifikován i jako únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou dle § 200 trestního zákoníku spočívá v tom, zda jednomu z rodičů svědčí povinnost o dítě pečovat dle právního předpisu nebo úředního rozhodnutí či nikoliv. Pokud by se jednalo o případ, kdy dítě je odebráno rodiči, kterému svědčí tato povinnost, přestože druhý rodič není zbaven rodičovské odpovědnosti ani rodičovského práva, jednalo by se o trestný čin dle §200 trestního zákoníku. Ovšem v případě, kdy ona povinnost náleží oběma rodičům a jeden z nich se rozhodne s dítětem odcestovat, neposuzovalo by se toto jednání jako trestný čin, ale řešilo by se to v oblasti soukromého práva jako mezinárodní únos dítěte. Ráda bych zde uvedla případ z nedávné doby, kdy rodič unesl své dítě přes hranice. Jednalo se o soužití otce švédské národnosti a matky české národnosti, kteří nebyli sezdaní. Vychovávali spolu v té době dvouletou dceru v ČR, ovšem, jak už, to tak někdy bývá, začaly se v jejich vztahu vyskytovat problémy, což vyústilo v to že dne 13. 11. 2012 iniciovala matka zahájení řízení o úpravu poměrů k nezletilé. Požadovala, aby dcera byla svěřena výlučně do její péče, zatímco otec požadoval střídavou péči. Následovalo rozhodnutí okresního soudu ze dne 25.6. 2014, ve kterém soud zamítá návrh otce na prozatímní úpravu střídavé výchovy nezletilé. K další úpravě poměrů k dítěti došlo 9. 4. 2015, ve kterém bylo stanoveno předběžným opatřením, že otec se smí stýkat s dcerou každý sudý pátek a liché víkendy. Poté došlo ke změně dne 15. 9. 2015 kdy se doba styku s dcerou předběžným opatřením mění na každou sudou středu a liché víkendy, následně byla tato doba opět potvrzena rozhodnutím okresního soudu ze dne 4. 2. 2016. Spor otce a matky ohledně styku s dcerou narůstal, což bylo způsobeno i opětovným odmítáním žádostí otce na povolení vycestování nezletilé do zahraničí, aby si mohla vytvořit vztah ke své širší rodině z otcovy strany. Tento spor vykulminoval v okamžiku, kdy otec dne 3. 4. 2016 nepředal v rozporu s pravomocným předběžným opatřením nezletilou dceru matce a odcestoval s ní za hranice ČR. Matka s dcerou nebyla v kontaktu po dobu 10 měsíců a dostávala o ní nepravdivé zprávy od otce prostřednictvím e-mailu či SMS. Nakonec by otec zadržen dne 21. 1. 2017 ve Švédsku a následně umístěn ve vazební věznici v Liberci za účelem trestního stíhání pro zločin zavlčení v souběhu s přečinem únosu a pro přečin zanedbání povinné výživy,

⁷§ 200 TZ

za trestné činy zavlčení a únosu, byl dne 2. 10. 2017 nepravomocně odsouzen okresním soudem v Semilech a řízení o opravném prostředku nadále probíhá. Podle mého úsudku by se v tomto případě mělo jednání posoudit jako trestný čin únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou dle § 200 TZ, jelikož otec překročil vymezený čas pro styk s dcerou, který mu byl soudem předběžným opatřením uložen. Nejenom v tomto případě, ale všeobecně se kloním k tomu, že pokud rodič unese své dítě přes hranice (nemyslím tím případy nenavrácení), ať už byla stanovena povinnost péče soudem nebo právním předpisem či nebyla a péče o dítě tak náleží oběma rodičům stejně, mělo by se postupovat nejen z hlediska soukromého práva podle ZŘS, ale mělo by se to posuzovat podle trestního práva. Hrozba trestního řízení v rodiči bude rozhodně vyvolávat větší obavy než pouhé řízení dle soukromého práva a docházelo by tak k tomu, že rodič by si hodně rozmyslel, jak bude jednat.

1. 4. Obvyklé bydliště či obvyklý pobyt

Termíny obvyklé bydliště či obvyklý pobyt nám vyjadřují jeden pojem, a *to habitual residence*. Nejedná se jen o nějaký pojem, ale je to hraniční určovatel v případě kolize norem. Tento termín není v mezinárodních dokumentech ani v českém právu nějak definován, pouze se o něm zmiňují ale nedefinují. “Důvodem vždy byla a doposud je skutečnost, že koncepce obvyklého bydliště vyjadřuje faktický vztah mezi určitou osobou a místem, nikoliv vztah v právním slova smyslu. Výklad tohoto pojmu proto nesmí svazovat žádná předem stanovená pravidla, která by se nebyla schopna přizpůsobit všem reálně vznikajícím situacím a vytvářela tak pouze právní fikci “. ⁸Tento pojem je překládán do českého jazyka nejednotně, s tímto nelogickým dvojitým výkladem se lze sekat pouze v českých jazykových verzích. Ať už tedy budeme mluvit o obvyklém bydlišti či obvyklém pobytu bude se jednat v českém jazyce o zaměnitelné pojmy, více se však prosazuje pojem obvyklý pobyt, který je z hlediska překladu přesnější.

Obvyklé bydliště/pobyt je třeba odlišit od pojmů s kterými je často zaměňováno a to bydliště, domicil a trvalý pobyt. Bydliště a pojmem obvyklé bydliště/pobyt se odlišují úmyslem osoby žít na daném místě, v případě bydliště se jedná o subjektivní charakter, zatímco obvyklé bydliště má charakter objektivní. Často se však budou bydliště a obvyklé bydliště/pobyt shodovat. Domicil je především tradičním institutem *common law*. “Neexistuje jeho jednotná definice, avšak podle převažujícího názoru jde o místo, kde se osoba trvale usadí se záměrem setrvat zde po neurčitou dobu, či o místo, které je trvalým domovem určité osoby, či je alespoň

⁸ZAVADILOVÁ, Marta, TUROŇOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. Právní rozhledy, 2010, č. 7, s. 246

dle práva za takové považováno.”⁹Je pojetím právním oproti obvyklému pobytu, které je pojetím faktické. Jde tedy o to, že ne vždy se tato dvě místa mohou shodovat, jelikož v případě domicilu, jde o stálý, pevný bod, který je propojen s osobou naproti tomu u obvyklého pobytu jde o faktickou přítomnost osoby na daném místě.“ Trvalý pobyt je typickým příkladem právního konceptu, který se prokazuje pouze na základě výpisu z evidence obyvatel a nemusí mít nic společného se skutečným pobytem osoby v určitém místě.”¹⁰Každému se do občanských průkazů zapisuje místo trvalého pobytu a každý občan ČR může mít pouze jedno místo trvalého pobytu, které však nemusí korespondovat s faktickou přítomností osoby na daném místě. Jedná se o právní pojem, který má čistě evidenční povahu.

Jak jsem již zmiňovala výše pojem obvyklý pobyt není nikde definován, proto je potřeba při jeho výkladu brát zřetel hlavně na judikaturu. Jako první lez zmínit judikát Nejvyššího soudu *sp. zn. 30 Cdo 2244/2011*, ve kterém soud došel k závěru, že obvyklý pobyt dítěte musí být vykládán ze strany obecných soudů k faktickému stavu a nikoliv právnímu. ” Vnitrostátnímu soudu přísluší určit místo obvyklého bydliště dítěte s přihlédnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě. Kromě fyzické přítomnosti dítěte v členském státě je třeba zohlednit další skutečnosti, které mohou nasvědčovat tomu, že tato přítomnost nemá pouze dočasnou či příležitostnou povahu a že pobyt dítěte vykazuje jistou integraci v rámci sociálního a rodinného prostředí.”¹¹Nadále určil, že obvyklý pobyt dítěte nelze určovat převážně dle obvyklého pobytu rodičů či obvyklého pobytu jednoho z nich. Další podstatný judikát je od Krajského soudu v Brně *sp. zn. 20 Co 365/2012-411* ve kterém je důležité následující část: ”Místo obvyklého bydliště dítěte je třeba vždy určit na základě fakticity pobytu dítěte v konkrétním členském státě Úmluvy. Místo obvyklého bydliště dítěte je založeno nejen na přítomnosti dítěte v tomto členském státě, ale také na určitém stupni integrace dítěte do společenského a rodinného prostředí, tzv. 'aktuálním centru zájmů' dítěte v tomto státě. K relevantním faktorům patří délka pobytu, pravidelnost pobytu, záměry a důvody pro předchozí stěhování a následný pobyt dítěte v daném členském státě, národnost dítěte, místo a podmínky návštěvy školy, jazykové znalosti, rodinné, společenské a kulturní vztahy a aktivity dítěte, úmysl rodičů usadit se v členském státě, sídlo ošetřujícího lékaře dítěte a v neposlední řadě i nákup, prodej či pronájem nemovitosti rodiči dítěte v daném členském státě nebo jejich

⁹ZAVADILOVÁ, Marta, TUROŇOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. *Právní rozhledy*, 2010, č. 7, s. 246

¹⁰ZAVADILOVÁ, Marta, TUROŇOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. *Právní rozhledy*, 2010, č. 7, s. 246

¹¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011

další významnější majetkové dispozice.”¹² Jako poslední bych ráda zmínila judikát Nejvyššího soudu *sp. zn. 30 Cdo 5473/2007* kde soud pojem obvyklý pobyt dítěte pojí s nejlepším zájem dítěte. ” Oba cíle Úmluvy-jeden preventivní, a druhý určený k zabezpečení okamžité reintegrace dítěte do jeho obvyklého prostředí korespondují se specifickou ideou „nejlepších zájmů dítěte“. Nicméně je třeba připustit, že přemístění dítěte může někdy být odůvodněno objektivními důvody, které mají co do činění jak s dítětem samotným, tak s prostředím, s nímž je dítě nejtěsněji spojeno. Proto Úmluva uznává potřebu jistých výjimek z obecných závazků států při zajišťování návratu dětí, které byly protiprávně přemístěny nebo zadrženy.“¹³

1. 5. Právo péče o dítě

Tento pojem je zahrnován v institutu rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost znamená, že rodiče by měli jednat rodičovsky odpovědně, což znamená, že by měli jednat s ohledem na nejlepší blaho dítěte, tak jak to lze po nich z objektivního hlediska požadovat po stránce citové, rozumové a volní. Do rodičovské odpovědnosti patří ty nejdůležitější práva a povinnosti rodičů vůči dětem. Tyto práva a povinnosti mají dlouhodobý charakter a nelze je vyčerpat jednorázovým jednáním rodiče.” Jsou jako rub a líc téže mince; to, co lze charakterizovat jako právo rodiče, je současně ve většině případů i jeho povinností. Jinak řečeno, rodič má často povinnost realizovat svá práva, nemůže zůstat nečinný tam, kde zájem dítěte vyžaduje, aby rodič něco konal.”¹⁴ V případě, pokud rodič neplní svou rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte může soud rodičovskou odpovědnost či její výkon omezit. Rodičovská odpovědnost funguje jako určitý ochranný institut, jelikož dítě není schopno si po určitou dobu obstarávat své záležitosti a zájmy samostatně, přihlíží se přitom ke stupni vývoje dítěte. Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům jak, matce tak i otci, kteří jsou zapsáni v matrice a nelze je jako celek přenést na další osoby. Podle NOZ §858 je v rodičovské odpovědnosti zahrnuto následující:” Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.”¹⁵

Péče o dítě lze v nejširším slova smyslu chápat jako rozhodování rodičů o dítěti. Úmluva

¹²rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. května 2012, sp. zn. 20 Co 365/2012-411.

¹³ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2008, sp. zn. 30 Cdo 5473/2007

¹⁴KRALÍČKOVÁ, Zdeňka, In HRUŠÁKOVÁ, Milana, In WESTPHÁLOVÁ Lenka a kol. (ed.), *Komentář k občanskému zákoníku II. Rodinné právo*. 2 vydání. Praha: C- H. Beck, 2020. 730-758 s.

¹⁵§ 858 NOZ

ji v čl. 5 písm. a) interpretuje takto:” Pro účely této Úmluvy a)”právo péče o dítě” zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte.”¹⁶ Je třeba jej interpretovat širěji než jen osobní péči. Osobní péči lze charakterizovat jako každodenní rozhodování v záležitostech dítěte a starání se o něj, naproti tomu péče o dítě zahrnuje i záležitosti, které nejsou součástí každodenní rutiny. Spadá tady rozhodování o lékařské péči, když s dítětem je něco v nepořádku, rozhodování o způsobu a vedení života dítěte jako je například trávení jeho volného času, rozhodnutí o náboženském vyznání a další podobné rozhodování. Péče o dítě může vyplývat z rozhodnutí soudu, dohody rodičů, ze zákona a nositeli tohoto práva může být, jak fyzická osoba (ve většině případů rodiče) tak právnická osoba (kojenecký ústav). Péče o dítě je potřeba nadále odlišit od práva styku s dítětem, který by se dalo charakterizovat jako právo odvést dítěte na určitou omezenou dobu mimo místo jeho obvyklé bydliště. Jsou totiž případy, kdy jednomu rodiči je uznáno právo péče o dítě a druhému je stanoveno právo na styk s dítětem. Rodiči, kterému svědčí čistě právo na styk s dítětem není umožněno využít prostředků k navrácení dítěte v případě mezinárodního únosu dítěte, jelikož porušení práva na styk s dítětem neustanovuje porušení práva péče o dítě. Rodič má však tzv. *ne exeat právo*, které stanovuje, že druhý rodič nesmí na základě zákona či rozhodnutí soudu změnit bydliště dítěte za hranice státu bez jeho souhlasu a většina soudů toto *ne exeat právo* posuzuje na roveň práva péče o dítě a jeho porušení tak zakládá mezinárodní únos dítěte. Ráda bych, zde uvedla judikát, který s právem péče o dítě souvisí. Jedná se o *HC/E/CA 334 [15/12/1999; Cour Superieure (Quebec, Canada); First Instance] Decision of 15 December 1998, [1999] R.J.Q. 2.*” Dívka, které bylo v době přemístění 7 let žila ve Francii a Kanadě. Rodiče nebyli sezdáni. Žili společně ve Francii v letech 1992 až 1995. Poté, co se rozešli Tribunal de grande instance v Rennes (Francie) 3.2.1995 schválil dohodu rodičů zakládající společnou rodičovskou zodpovědnost (*share parental responsibility*) s tím, že matka vykonávala skutečnou péči o dítě (*actual care of the child*). V létě 1998 otec souhlasil, aby matka vzala dceru na prázdniny do Kanady (Quebec). Matka otci nesdělila, že to bude na permanentním základě. Soud v Rennes den 25.9.1998 nařídil navrácení dítěte do Francie. Otec podal návrh podle HÚ, jemuž bylo kanadským soudem 15.12.1999 vyhověno. Kanadský soud uzavřel, že rozhodnutí soudu v Rennes z 3.1.1995 neobsahovalo územní omezení matčiných práv. Nicméně společný výkon rodičovské zodpovědnosti přiznával otci právo péče o dítě ve smyslu Úmluvy. Toto právo otce nebylo dotčeno skutečností, že matka měla skutečnou péči o dítě. Soud poznamenal, že matce nebylo dítě svěřeno do výlučné výchovy jako takové. V

¹⁶Čl. 5 písm. a)

důsledku toho ani nebyla oprávněna jednostranně přemístit dítě do Kanady. Soud dále uzavřel, že otec právo péče ve skutečnosti vykonával. V kontextu Úmluvy je požadavek na skutečný výkon práva péče o dítě naplněn faktem, že otec vykonával práva péče o dítě při příležitosti, kdy měl dceru ve své skutečné péči.”¹⁷

1. 6. Příčiny mezinárodních únosů dětí

Příčin, proč rodiče páchají mezinárodní únosy je mnoho, jelikož každý rodič má jiné uvažování a jiné pohnutky, je takové jednání subjektivního charakteru a nelze tedy všeobecně říci, proč to daný rodič dělá, jelikož u každého je tomu jinak. Chtěla bych, zde vypsát ty důvody, které považuji za nejběžnější. V prvé řadě se jedná o rozdílnost mezi partnery či manžely. Jde zde o to, že pár zjistí, že má rozdílné tradice, kulturu, náboženství, zvyky i názory a dojde k tomu, že si přestanou rozumět. Jeden z nich, tak přestane racionálně uvažovat rychle tzv. sbalí svých pět švestek a mizí i s dítětem, neuvědomí si však, jaké to může mít následky. Další z důvodů dle mého názoru jsou případy, kdy se rodiče delší dobu dohadují o tom, jak bude vypadat péče o společné dítě a stále a neustále se nemohou dohodnout až to nakonec jeden z rodičů kvůli té dlouhodobé frustraci nevydrží a sbalí sebe i dítě a odjede, jelikož se bojí, že by své dítě v budoucnu třeba vůbec nemusel vídat. A jako poslední důvod bych ráda zmínila strach a obavy z druhého rodiče, narážím tím na případy domácího násilí, kdy je druhý rodič či dítě fyzicky, psychicky či jinak týráno.

2. Postup podle zákona o zvláštních řízeních soudních

2. 1. Úvod k řízení dle Zákona o zvláštních řízeních soudních

Řízení o navrácení nezletilého dítěte v případech mezinárodních únosů dětí je považováno za řízení zvláštní s převažujícími prvky řízení nesporného. Toto řízení je upraveno souborem norem, které jsou procesní povahy a nalezneme je v § 478-491 z. č. 292/2013 zákon o zvláštních řízeních soudních. Tyto normy mají vytvořit předpoklady k zabránění únosů a zajistit jejich navrácení s ohledem na mezinárodní dokumenty, kterými je Česká republika vázána.

První z těchto dokumentů je Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, která vznikala na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého dne 25. 10. 1980. Problematiku mezinárodních únosů dětí upravuje po stránce hmotné i procesní.

¹⁷ PTÁČEK, Lubomír. *Přeshraniční únosy dětí* [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit. 5. března 2014]. Dostupné na http://www.cak.cz/assets/files/3183/P_eshrani_n_nosy_d_t.doc

Co je cílem této Úmluvy je vyjádřeno v čl. 1. “Předměty této úmluvy jsou: a) zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě, b) zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech.”¹⁸ Aktuální dění v oblasti mezinárodních únosů dětí lze sledovat v sekci *Child Abduction Section* na stránkách Haagské konference a lze tady najít i odkaz na databázi INDICAT, která shromažďuje judikaturu vztahující se k mezinárodním únosům dětí. Česká republika je členem EU, proto je pro řízení o navrácení dítěte v případě mezinárodních únosů dětí klíčové nařízení Brusel II bis. Toto nařízení Brusel II bis nabylo účinnosti dne 1. 3. 2005 a blíže nám upravuje procesní stránku v případě mezinárodních únosů dětí. Oba tyto dokumenty se použijí přímo a mají přednost před zákonem, což vyplývá z č. 10 Ústavy a čl. 288 SFEU.

Celé řízení o navrácení by mělo být ovládáno zásadou rychlosti řízení, která je obzvláště ve věcech, které se týkají nezletilých dětí, velmi důležitá. Tato zásada se projevuje ve stanovení striktních lhůt pro vyřízení návrhu na návrat nezletilého dítěte, což můžeme najít v ZŘS, a to konkrétně v §487, která se týká nařízení jednání, §489 zde je stanovena lhůta pro vydání rozhodnutí, a i povinnost odůvodnit nedodržení lhůty pro vydání a nakonec §490 kde je stanovena lhůta pro vyřízení odvolání. Její projev lze nadále spatřit v ustanovení, které nám vylučuje užití mimořádných opravných prostředků v tomto typu řízení. Nadále se zásada rychlosti projevuje v případě, kdy nelze podat odvolání proti usnesení, kterým se jmenuje opatrovník či v případech, kdy soud ukládá opatření, která směřují k zajištění pobytu dítěte na jednom území. Také se tato zásada projevuje v tom, že koncentrace této agendy je pouze u jednoho soudu. Je nutné nejen dodržování zásady rychlosti řízení, ale je třeba brát i ohled na nejlepší zájem dítěte, což znamená že u řízení o navrácení, která souvisí s dítětem, by se měly brát potřeby dítěte jako prvořadé. Nejlepší zájem dítěte je široký a neurčitý právní pojem. Existuje totiž nespočet možností, co by mohl být nejlepší zájem dítěte, jelikož každé dítě je odlišné a pořád se vyvíjí a je nutno k tomu přistupovat individuálně v každém konkrétním případě. Nelze proto ani po zákonodárci požadovat, aby odhadl veškeré budoucí situace, které mohou nastat. Lze však uvést určitá hlediska, která by se daly považovat za základní při zjišťování co je vlastně nejlepší zájem dítěte. Těmito hledisky jsou názor dítěte, identita dítěte, zachování rodinného prostředí a navázaných vztahů, péče, ochrana a bezpečí dítěte, situace zvláštní zranitelnosti dítěte, péče o zdraví dítěte a jako poslední právo na vzdělání dítěte.

¹⁸Čl. 1 Úmluva

Zjednodušeně řečeno se jedná o to poskytnout dítěti to nejlepší možné rozhodnutí s přihlédnutím k jeho osobnosti a konkrétním okolnostem.

2. 2. Příslušnost soudu a účastníci řízení

V případech mezinárodních únosů dětí je věcně příslušný jednat v prvním stupni okresní soud a místní příslušnost soudu je stanovena výlučně, což znamená, že v dané věci rozhoduje soud, který by podle obecných pravidel o určení místní příslušnosti příslušný nebyl, ale jelikož je přímo v zákoně stanovena jeho příslušnost k dané věci je oprávněn ve věci rozhodovat. V případě mezinárodních únosů dětí je veškerá činnost soustředěna u jednoho soudu, a to u Městského soudu v Brně, protože právě zde se nachází sídlo Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí. Tento Úřad je ústřední orgán pro mezinárodní spolupráci v oblasti mezinárodních únosů dětí, vystupuje za ČR jako tzv. *central authority*, což znamená, že jako ústřední orgán pracuje s ústředními správními orgány ostatních smluvních států, při zjišťování podstatných skutečností ohledně mezinárodního únosu dítěte a také má určité pravomoci mezi které patří třeba možnost obrátit se s dožádáním na ostatní ústřední orgány či fyzické osoby, dále zajišťuje jazykovou a právní asistenci pro osoby jichž se mezinárodní únos týká a může fungovat jako jejich zástupce. Jako odvolací soud je funkčně příslušný Krajský soud v Brně.

Účastenství nám upravuje § 481 ZŘS, toto ustanovení je v souladu s vymezením účastenství dle §6 odst. 2 téhož zákona, kde jsou jako účastníci vymezeni navrhovatel a další osoby označované zákonem v případě mezinárodního únosu dítěte tedy odpůrce a dítě. Navrhovatel je ten, kdo tvrdí, že jeho právo na péči o dítě, které je vykonáváno dle právního řádu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, bylo porušeno. Pokud by se stalo to, že z tvrzení navrhovatele by bylo možné dovodit, že bylo porušeno právo někoho jiného než navrhovatele, byl by dán důvod pro zastavení řízení. ” Navrhovatelem může být nejen člověk, ale instituce nebo orgán, pokud mají právo péče o dítě. Navrhovatelem bude proto v první řadě rodič. Dále jím může být ten, kdo má obdobnou pozici jako podle českého práva pěstoun, osoba, již bylo dítě svěřeno do péče, osobně pečující poručník, ústav nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.”¹⁹ Odpůrcem se myslí osoba, která byla označena navrhovatelem jako ten, kdo porušuje právo péče o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž mělo dítě svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním či zadržením. Ve většině případů se bude jednat o druhého rodiče dítěte, není však vyloučeno, že se může jednat i o jiné osoby například prarodiče. Nepostradatelným účastníkem

¹⁹ SVOBODA, Karel kol.(ed.). *Komentář zákona o zvláštních řízeních soudních*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1032 s.

řízení je samotné unesené dítě, které je vždy účastníkem návratového řízení. Co se může jevit jako problém je horní věková hranice dítěte, kdy dle českého práva a ÚPD je to 18 let, dle Úmluvy je to 16 let, dle mého názoru by se mělo postupovat dle Úmluvy, jelikož se jedná o přímo použitelný předpis, který má dle Ústavy čl. 10 přednost před zákony a jedná se i o úpravu, která se dá považovat za speciální k ÚPD, jelikož upravuje speciálně úpravu mezinárodních únosů dětí. Řízení o navrácení se tak bude vztahovat na osoby, které nepřekročily 16 let. Je samozřejmě možné podat návrh i u dítěte staršího nebo u dítěte, které by 16 let nabylo v průběhu řízení o navrácení, došlo by však k tomu, že řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů by bylo zastaveno z důvodu neodstranitelného nedostatku podmínky řízení a bylo by posouzeno jako řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle § 466 písm. i) ZŘS. Zákon upravuje také situace, kdy účastníkem řízení je nezletilý rodič, který se může nacházet jak v roli navrhovatele, tak i odpůrce. Je třeba odlišit případy, kdy nezletilý rodič dosáhl věku 16 let či nikoliv. Pokud již dosáhl věku 16 let je mu přiznána plná procesní způsobilost, ovšem nedosáhl-li takového věku musí soud posoudit, zda je dostatečně rozumově a volně vyspělý pro samostatné vystupování před soudem nebo bude zapotřebí rozhodnout o zastoupení zákonným zástupcem v řízení.

Osoba, která sice není za účastníka přímo zákonem označena, ale je v řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů děti velmi důležitá je opatrovník dítěte, který je jmenován vždy, i když má dítě svého zákonného zástupce. Opatrovníkem je zpravidla jmenován soudem orgán sociálně právní ochrany dětí. "Mezi tyto orgány patří i Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Protože v případě navrácení dítěte při mezinárodních únosech jde o řízení s cizím prvkem, bude opatrovníkem jmenován právě tento Úřad, ledaže by byla dána kolize zájmů (zejména proto, že by zastupoval již jiného účastníka) nebo by jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí měl pro výkon této funkce lepší předpoklady (KS v Hradci Králové 21 Co 163/2004, Rc 85/2007)." ²⁰V tomto judikátu došlo právě ke kolizi zájmu, jelikož Úřad zastupoval v daném případě otce nezletilé v řízení o navrácení dítěte, a proto by se dalo pochybovat o nepodjatosti Úřadu. Proti usnesení soudu o jmenování opatrovníka není možné podat odvolání kvůli rychlosti řízení a je vykonatelné již samotným doručením to způsobuje, že orgán může vykonávat svou funkci opatrovníka již od doby, kdy je mu usnesení doručeno. Je proto nutné doufat, že soud bude zvažovat veškeré okolnosti ohledně podjatosti či nepodjatosti Úřadu.

²⁰ SVOBODA, Karel kol.(ed.). *Komentář zákonu o zvláštních řízeních soudních*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 969 s.

2. 3. Zahájení řízení, průběh řízení a přerušování řízení

Řízení o navrácení nezletilého dítěte v případě mezinárodního únosu dítěte je možné zahájit pouze na návrh. Je to tedy řízení návrhové a nestačí pouhé podání podnětu k zahájení řízení. Návrh se podává Městskému soudu v Brně, jelikož právě zde se nachází Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který má na starosti tuto agendu. Lze ho podat v písemné podobě, telefaxem, v elektronické podobě, pokud má osoba uznávaný elektronický podpis, tak se nemusí dokládat návrh originálem či shodným listinným zněním a v neposlední řadě i skrze datovou schránku. Legitimaci k podání návrhu má pouze ta osoba, která tvrdí že únosem dítěte bylo narušeno její právo na péči o dítě, tedy navrhovatel což vyplývá i z § 481 ZŘS a podává jej v případě, pokud má to za to, že dítě bylo přemístěno do ČR. Může jej podat sám přímo u příslušného soudu státu, kde dítě bylo uneseno, anebo jej může podat skrze svůj či dožádaný ústřední orgán. ” V otázce jazyka, v němž má být návrh podán, se judikatura při výkladu § 18 odst. 1 OSŘ ustálila v závěru, že právo jednat před soudem ve své mateřštině se nevztahuje na písemný styk se soudem (srov. například NS 20 Cdo 2302/2017); návrh na zahájení řízení je tedy nutné podat v českém jazyce. Obrátí-li se navrhovatel nejprve s žádostí o pomoc na ústřední orgán dožádaného státu (státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v něm bylo zadrženo), musí být jeho žádost jak v původním jazyce, tak přeložena do úředního jazyka dožádaného státu (čl. 24 MÚnosD).”²¹Návrh není zatížen žádnou poplatkovou povinností, jelikož jsou zde splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků. Náležitosti, které musí návrh obsahovat jsou označení účastníků včetně jejich data narození a pokud je možné získat údaje o jejich pobytu tak i tyto údaje, odůvodnění toho, proč právě navrhovateli svědčí právo péče o nezletilé dítě, vymezit místo obvyklého bydliště a vylíčit protiprávnost přemístění či zadržování dítěte, musí z něj být také zjevné, že se navrhovatel domáhá návratu dítěte do místa jeho obvyklého bydliště. Celkově je návrh třeba podpořit potřebnými důkazními prostředky, které slouží na podporu jednotlivých tvrzení. Může se jednat o soudní či správní rozhodnutí, kde je upravena péče o dítě, potvrzení školy nebo lékaře, kterého dítě navštěvuje, svědecké výpovědi rodinných příslušníků.

Soud činí vhodná opatření v průběhu řízení, která mají zajistit splnění podmínek pro navrácení dítěte a udržení vazby mezi rodičem navrhovatelem a dítětem. Výčet těchto opatření je demonstrativní a soud o nich rozhoduje i bez návrhu, bezodkladně, zpravidla tak činí bez slyšení účastníků a přizpůsobuje je ke každému případu individuálně dle aktuální situace a potřeby. Jsou vydávány ve formě usnesení, proti kterému není odvolání přípustné. Mezi tzv.

²¹SVOBODA, Karel kol.(ed.). *Komentář zákona o zvláštních řízeních soudních*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 966 s.

vhodná opatření soudu, které by měl učinit patří stanovení soudního dohledu nad pohybem dítěte na území státu, zabránění dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu a měl by dohlédnout na to, aby nedošlo k narušení osobních vazeb mezi dítětem a navrhovatelem. Tato opatření slouží k tomu, aby řízení o navrácení probíhalo bez zbytečných průtahů a zabránilo se maření průběhu řízení ze strany odpůrce. Kromě vydání vhodných opatření může soud rozhodnout o prozatímní úpravě styku dítěte s navrhovatelem. O prozatímní úpravě styku s dítětem může být rozhodnuto jak na návrh navrhovatele, tak i z úřední povinnosti. Úspěšně podaný návrh musí obsahovat osvědčení o právu navrhovatele na péči o dítě, které může vyplývat, jak ze zákona, tak i ze soudního rozhodnutí, a toto právo musí být určitým způsobem dokázáno. Prozatímní úprava styku je rozhodována ve formě usnesení, ve kterém mohou být s ohledem na okolnosti případu uvedeny podmínky pro styk s dítětem. Podle tohoto usnesení je styk s dítětem realizován do doby, která je v něm vyjádřena, nejpozději však do faktického navrácení dítěte do státu původu. Je proto vhodné, aby stát obvyklého bydliště dítěte měl již prozatímně upraven styk s dítětem při jeho navrácení. Styk s dítětem může být prováděn i prostřednictvím moderních komunikačních prostředků. Proti tomuto usnesení je možné podat odvolání, avšak vykonatelnost nastává již okamžikem, kdy je doručeno odpůrci.

“Soud musí k tomu, aby mohl rozhodnout ve věci navrácení dítěte, nařídít jednání. Pro nařízení a průběh jednání platí jak obecná pravidla (§ 115 a násl. OSŘ, § 19 ZŘS), tak pravidla zvláštní. Zvláštní pravidla by měla usnadňovat přijetí rychlého rozhodnutí, které je v nejlepším zájmu dítěte. Nejlepší zájem dítěte závisí na okolnostech každého případu, na věku dítěte, jeho vyspělosti, na přítomnosti nebo absenci jeho rodičů, na jeho sociálním prostředí, zkušenostech atd. (viz *ESLP 41615/07, Neulinger and Shuruk proti Švýcarsku*). Nechrání se tedy zájem rodičů, ačkoliv ten zůstává jedním z faktorů při zvážení všech rozhodných skutečností (*ESLP 11057/02, Haase proti Německu*).”²²Nařídít první jednání musí soud do 3 týdnů od podání návrhu. Dodržení této lhůty se může jevit trochu komplikovanější s ohledem na doručování do ciziny a dodržení potřebné lhůty na přípravu jednání, ale v souladu se zásadou rychlosti řízení, která je v tomto řízení velmi důležitá, by se soud měl snažit tuto lhůtu dodržet. K jednání jsou nařízením v první řadě předvoláni účastníci řízení (navrhovatel, odpůrce, dítě). Navrhovatel a odpůrce soud předvolává i tehdy mají-li své zástupce a odpůrci i opatrovníkovi nezletilého dítěte jsou spolu s předvoláním doručeny i návrh na zahájení řízení a výzvou k vyjádření. Lhůta k přípravě na jednání by měla být 10 dnů, proto by předvolání mělo být zasláno minimálně 10 dnů před jednáním, může se však stát, že tato lhůta nebude dodržena, i přesto by se však jednání

²²SVOBODA, Karel kol.(ed.). *Komentář zákona o zvláštních řízeních soudních*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 973 s.

mělo jednat, pokud to nebude mít za následek úplnou neschopnost se připravit na jednání. Soud také může řízení zastavit zjistí-li v průběhu doručování, že dítě bylo již přemístěno do jiného státu. V průběhu jednání musí soud nejprve zjistit, zda došlo k neoprávněnému odebrání nebo zadržení, proto může soud požadovat po navrhovateli předložení rozhodnutí soudu nebo jiného správního orgánu z místa obvyklého bydliště či jiné zjištění o protiprávním přemístění či zadržením dítěte, pokud to lze samozřejmě vůbec získat. Nadále soud provede výslech navrhovatele a odpůrce. Navrhovatel se ve většině případu dostaví k jednání a není problém s jeho výslechem. Naopak je tomu u odpůrce, který se nemusí dostavit k jednání, a tudíž nemusí být ani vyslechnut, na tento možný problém reaguje právní úprava v § 488 ZŘS. “Jestliže se odpůrce k nařízenému jednání nedostaví bez včasné a důvodné omluvy a nevyjádří se k návrhu navrhovatele ani v písemné formě, má se za to, že nemá proti návrhu na navrácení dítěte námitek. O tomto následku nedostavení musí být odpůrce poučen. “²³ Pomocí tohoto ustanovení, kde se nachází vyvratitelná právní domněnka je snaha o neprotahování řízení. Tato domněnka však může vzniknout pouze v případě, že je návrh navrhovatele doručen odpůrci do vlastních rukou. V praxi se projeví tak, že soud si bude myslet, že odpůrce nemá k navrácení dítěte žádné námítky a nebude tak muset odročovat jednání, kvůli dalšímu pokusu o dostavení se a výslechu odpůrce. Neznamená to však, že by bylo možné vydat rozsudek pro zmeškání či pro uznání, soud je nadále povinen zjišťovat podmínky pro navrácení dítěte. Kromě výslechu navrhovatele a odpůrce je třeba zjistit i názor dítěte, který by měl volně vyjádřit. Volně vyjádřit znamená, že se dítě může samostatně a bez nátlaku rozhodnout, zda chce výslech podstoupit, nemělo by s ním být manipulováno, vystaveno přílišnému tlaku a vlivu okolí a mít právo vyjádřit své vnitřní názory, a nikoliv názory ostatních. Je ho možné zjistit nejen pomocí výslechu před soudem, jelikož to že dítě má být slyšeno, nezakládá automaticky nutnost osobního výslechu dítěte ze strany soudu, což nám potvrzuje i rozhodnutí SDEU ve věci *C 491/10 PPU*, ale existují i jiné způsoby jako jsou vyslechnutí pomocí nižšího soudního úředníka či orgánu péče o děti. Názor dítěte je zásadní a potřebný tehdy, jeli natolik rozumově a mravně vyspělé, aby bylo schopno posoudit nastalou situaci. Je však otázkou, kdy se dítě stává takto vyspělé, přestože každé dítě je jiné je klíčovým ukazatelem jeho věk, u nás je dítě obvykle osobně slyšeno dosáhlo-li 12 let samozřejmě s ohledem k okolnostem případu, profesním zkušenostem soudce a jeho individuální úvaze, v Rakousku je tato hranice 10 let a ve Velké Británii a Irsku se k osobnímu slyšení dítěte soudem vůbec nepřiklání a zkoumají, zda mu to spíš nepřinese újmu než profit. Všeobecně je vhodné osobní výslech provádět, pokud již dítě

²³§ 488 ZŘS

dosáhlo věku 10 let s přihlédnutím k možným přínosům a rizikům. V případě, že dítě je dostatečně vyspělé a schopné vyjádřit své názory, které je vhodné brát v potaz, může dojít i k tomu, že soud může odmítnout navrácení dítěte, když ono dítě projeví nesouhlas s navrácením. Je samozřejmě nutné posuzovat vyspělost dítěte individuálně vzhledem k jeho osobnosti, a nejen přihlížet k jeho věku. Soud v řízení zjišťuje také důvody pro nenavrácení dítěte, které budu rozebírat v kapitole 4. V průběhu jednání může dojít k uzavření dohody mezi navrhovatelem a odpůrcem ohledně péče o dítě nebo styku s dítětem, tato dohoda může být soudem vydána pouze jako předběžné opatření, a nikoliv věcně rozhodnout, jelikož dožádaný soud nemá mezinárodní příslušnost, aby takto mohl rozhodnout.

V zákoně lze najít také speciální ustanovení o přerušení řízení a prominutí zmeškání lhůty. Řízení nelze přerušit, až na jedinou výjimku a tou je žádost k SDEU o rozhodnutí o předběžné otázce týkající se výkladu nebo platnosti práva Unie. Prominutí zmeškání zákonné lhůty je absolutně vyloučeno. U lhůt soudcovských je možné výjimečně připustit její prodloužení, jedná se například o lhůtu k podání vyjádření odpůrce, lhůta pro navrhovatele k předložení rozhodnutí či zjištění o protiprávnosti přemístění či zadržení dítěte.

2. 4. Rozhodnutí

Po skončení jednání soud vydává rozhodnutí ve formě rozsudku, na něhož se použije obecné úpravy dle § 152 OSŘ s určitými specifiky. Tyto specifiky se týkají oblasti nákladů řízení, kde se přímo použije úprava Úmluv, podle níž je-li to vhodné lze uložit osobě, která dítě přemístila nebo zadržela či zabránila styku s dítětem, zaplacení nezbytných výdajů, které vznikly navrhovateli zejména se bude jednat o cestovní výdaje, náklady na právní zastoupení navrhovatele a výdaje, které jsou spojeny s vyhledáním a návratem dítěte. Z tohoto nám vyplývá, že nárok na náhradu nákladů má pouze navrhovatel a nestačí mu k tomu mít pouze úspěch ve věci, ale posuzuje se zde vhodnost uložení zaplacení nákladů odpůrci. Je nutné i podotknout, že co se týče nákladů státu na řízení platí, že účastníkovi nelze uložit během řízení zálohu na provedení důkazů. Další oblast, která je speciální k obecné úpravě je lhůta pro vydání rozhodnutí, která činí 6 týdnů od zahájení řízení a je to lhůta pořádková. Jedná se o řízení, kde se klade velký důraz na zásadu rychlosti řízení, která jde tzv. ruku v ruce se zájmy dítěte je proto důležité tuto lhůtu dodržet, ale samozřejmě se musí brát ohled na zjišťování skutečného zájmu dítěte a musí se tak respektovat nutný čas ke zjištění stavu věci. Překročení dané lhůty by bylo možné pouze za mimořádných důvodů, které jsou zvláštního zřetele hodné a náležitě odůvodnění v rozhodnutí, proč k tomu došlo. Přestože není v ustanoveních o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí výslovně stanoveno poučení o následcích

nesplnění stanovených povinností, lze dovodit z § 501 ZŘS, že rozsudek má poučení obsahovat. Rozsudek o navrácení dítěte je předběžně vykonatelný je-li návrhu na navrácení vyhověno. Lhůtu k navrácení dítěte soud stanoví od doručení rozsudku odpůrci, přičemž maximální délka pariční lhůty není stanovena, ale zpravidla se bude jednat o 3 dny. K výkonu rozhodnutí je příslušný stejný soud, který byl příslušný k jednání o navrácení dítěte.

2. 5. Opravné prostředky

Mezi řádné opravné prostředky řadíme odvolání. O něm nejprve jedná soud I. stupně, který musí ve lhůtě 7 dnů předat věc odvolacímu soudu, v tomto časovém úseku je třeba, aby odstranil ty nedostatky, které odstranit může. Následně má odvolací soud 30 dnů od předání na vyřízení věci v odvolacím řízení, kde je třeba nařídit jednání. Odvolací řízení je osvobozeno od soudních poplatků. Je třeba upozornit na možnost odložení vykonatelnosti návratového řízení, to je třeba učinit do 3 dnů od předání spisů a v případě, pokud ještě nedošlo k navrácení dítěte. Mimořádné opravné prostředky jako jsou žaloba na obnovu řízení, žaloba pro zmatečnost a dovolání jsou absolutně nepřipustné.

3. Postup podle mezinárodních dokumentů

3. 1. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Tato Úmluva byla přijata 25. 10. 1980 v Haagu, byla vyhotovena v jazyce anglickém a francouzském a jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla podepsána dne 1992, kdy Parlament s ní vyslovil souhlas a prezident ji ratifikoval, ovšem s výhradou dle čl. 42 této Úmluvy, "že Česká republika nebude hradit výdaje uvedené v článku 26 odst. 2 Úmluvy, vzniklé účastí právního zástupce nebo poradce nebo jako náklady řízení, kromě nákladů, které je možné hradit podle její vlastní úpravy poskytování právní pomoci a poradenství" ²⁴ V úvodní části nalezneme to: "Smluvní státy této Úmluvy jsou pevně přesvědčeny, že ve věcech péče o děti mají zájmy dětí prvořadou důležitost, přející si chránit děti mezinárodní úpravou před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění jejich bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi, se za tímto účelem rozhodly uzavřít úmluvu." ²⁵ Problematiku mezinárodních únosů dětí upravuje po stránce hmotné i procesní. Co je cílem této Úmluvy je vyjádřeno v čl. 1. "Předměty této úmluvy jsou: a) zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě, b) zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech." ²⁶ Úmluva je členěna do 6 kapitol a obsahuje 45 článků. Aktuální dění v oblasti mezinárodních únosů dětí lze sledovat v sekci *Child Abduction Section* na stránkách Haagské konference a lze tady najít i odkaz na databázi INDICAT, která shromažďuje judikaturu vztahující se k mezinárodním únosům dětí.

3. 1. 1. Základní předpoklady k Úmluvě

K využití Úmluvy je stanoven určitý rozsah okolností, které musí být splněny, aby došlo k její aplikaci. Tyto okolnosti jsou zmiňovány i v předchozích částech mé práce, ale domnívám se, že je nutné, abych je tady shrnula a zopakovala. V první řadě se bude jednat o vymezení jednání, které je považováno za protiprávní. To lze nalézt v čl. 3 "Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže: a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo

²⁴ Předmluva u Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

²⁵ Preambule Úmluvy

²⁶ Čl. 1 Úmluvy

samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení. Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.”²⁷ Podstatné je určit věk osoby, jelikož pokud již dosáhla 16 let, není dle Úmluvy dítětem, a tudíž se v takových případech nepoužije a ustanovení v ní se vztahují jen na to dítě, které mělo své obvyklé bydliště (místo, kde dítě z faktického hlediska pobývá a má určitou rodinnou a sociální integraci) ve smluvním státě bezprostředně před porušením práva péče o ně nebo styku s ním. V čl. 5 se vyskytují dva důležité pojmy a jejich výklad” a) „právo péče o dítě“ zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte, b) „právo styku s dítětem“ zahrnuje právo odvést dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte”²⁸ Veškerá opatření, která jsou činěna v zemích k zajištění cílů Úmluvy musí být prováděna v souladu se zásadou rychlosti (požadavek na projednání věci v časově únosných mezích a bez zbytečných průtahů) a s ohledem na nejlepší zájem dítěte (v daném konkrétním případě posouzení toho co je pro dítě nejlepší). Bližší informace ohledně nejlepšího zájmu dítěte lze nalézt v kapitole 2. 1. této práce

3. 1. 2. Ústřední orgány a klíčové osoby

Nutnost zřízení ústředního orgánu v každém smluvním státě s tím, že pokud se bude jednat o federální státy, státy s víc než jedním právním systémem nebo státy mající autonomní územní celky mohou si určit více než jeden ústřední orgán a označit územní rozsah jejich pravomoci, ovšem pokud je více ústředních orgánů je třeba určit jeden, který bude centrální, sloužící ke komunikaci s vnějším světem a kterému budou zasílány žádosti k postoupení v tomto státě, to nám zakotvuje článek 6. Tyto ústřední orgány mají usnadnit spolupráci mezi členskými státy a slouží jako jakýsi most mezi nimi navzájem a jejich konkrétní právní úpravou a jejich právními systémy v této úzce vymezené problematice mezinárodních únosů dětí. Byly navrhovány tak, aby byly využity v tzv. první linii, což znamená, že lidé se mají v první řadě obracet na tento Úřad, pokud byli poškozeni či ohroženi mezinárodním únosem dítěte. Tyto ústřední orgány by jim měly pomoci s podáním návrhů a žalob, shromážděním potřebných dokladů a ostatními opatřeními k ochraně jejich zájmů, poskytnout právní poradenství atd., náklady spojené s touto činností nesou samy ústřední orgány. Členské státy mají možnost založit orgán, který bude sloužit čistě k naplnění cílů Úmluvy nebo k již existujícímu orgánu připojit další práva a povinnosti, jak tomu bylo u nás. Ústředním orgánem může být i nestatní

²⁷Čl. 3 Úmluvy

²⁸Čl. 5 Úmluvy

organizace či s ním může spolupracovat na rovnocenné úrovni, tak je to vyřešeno ve Velké Británii. Nově přistupující členský stát má povinnost založit či určit Ústřední orgán již v době přijetí a ratifikace Úmluvy, aby v době, kdy se stane účinnou vůči tomuto státu byl ústřední orgán připraven přijímat a odesílat žádosti o navrácení dítěte dle Úmluvy. Je potřeba, aby ústřední orgán, ať již nově zřízený či již existující, obdržel dostatečná oprávnění a pravomoci, aby mohl správně plnit úkoly dané mu Úmluvou, jež budou rozebrány níže. Předpokládá se, že kromě vybavenosti, která je poskytnuta v podobě legislativního procesu ve formě nutných oprávnění, musí být Ústřednímu orgánu poskytnuto taktéž odpovídající materiální a personální zázemí. Úmluva samotná ovšem žádné konkrétní podmínky k naplnění posledních dvou uvedených požadavků neuvádí, avšak s ohledem na účel Úmluvy je nutné zdůraznit nezbytnost přístupu pracovníků ústředního orgánu k moderní technologii jako je e-mail či fax, které mohou výrazně zrychlit a zefektivnit a usnadnit komunikaci pro zajištění výkonu cílů Úmluvy.

Hlavní úkol ústředního orgánu je vyjádřen samotným cílem a účelem Úmluvy v článku 1, půjde o zajištění a podílení se na neodkladném návratu protiprávně přemístěného či zadržovaného dítěte do země jeho obvyklého bydliště a respektování práva rodiče, kterému dítě nebylo svěřeno do péče na styk s ním. K tomuto splnění bylo Úřadu svěřeno několik činností, které mu slouží k dosažení onoho hlavního cíle a které lze najít převážně v článku 7. Tyto činnosti by se podle mě daly členit do dvou oblastí, v prvním případě půjde o situace, kdy ústřední orgán vystupuje jako dožadující či dožádaný orgán a ve druhém případě se bude jednat o situace, kdy bude ústřední orgán vystupovat v roli preventivní. V postavení dožadujícího či dožádaného orgánu ať už přímo či prostřednictvím prostředníka má na starosti splnění následujících úkolů. Zjišťuje aktuální pobyt dítěte, tedy místo, kde se fyzicky zdržuje. V případě, kdy Ústřední orgán přijde na to, že se dítě nachází mimo území jeho jurisdikce, má povinnost v co nejkratší době předat veškeré podklady ústřednímu orgánu státu, kde by dle posouzení ústředního orgánu mělo dítě skutečně být. Únos je pro dítě velmi traumatizující, bolestivá a stresující záležitost, jelikož se náhle nachází v zemi odlišné od místa jeho obvyklého bydliště, kde mělo své zázemí a je zde zvyklé pobývat. Je proto nezbytné, aby ústřední orgány přijaly taková předběžná opatření (popř. zajistily jejich přijetí), která uchrání dítě a osoby poškozené před způsobením další újmy. K tomuto dopomáhají ústředním orgánům i vnitrostátní orgány péče o děti, neziskové organizace specializujícími se na pomoc dětem v krizových situacích apod. s kterými může spolupracovat. Ústřední orgány se mají prioritně snažit o dobrovolné navrácení dítěte a smírné vyřešení situace. Neznamená to však, že by měly pravomoc nutit dotčené osoby, aby uzavřely dohodu, toto rozhodnutí závisí pouze na jejich uvážení. Mají ovšem možnost na tyto osoby působit jako mediátor prostřednictvím svého

personálu, mohou jim poskytnout oporu a poradenství pro vznik takové dohody. Tuto dohodu však nemohou schvalovat, jediné za předpokladu, že by jim to zaručoval právní řád jejich národního státu. Pokud situaci nelze vyřešit cestou dohody jsou ústřední orgány povinny zahájit či usnadnit zahájení řízení před příslušnými orgány dožádaného státu, případně umožnit úpravu nebo zajištění účinného výkonu práva styku s dítětem. Nadále poskytují obecné informace o právním řádu svého státu týkající se provádění Úmluvy, zajistí nebo usnadní, pokud je to v dané situaci potřeba poskytnutí právní pomoci a porady včetně zajištění účasti právního zástupce. K lepší spolupráci a vyvarování se možným nedorozuměním mezi dožadujícím a dožádaným státem má sloužit povinnost států navzájem se informovat o provádění Úmluvy a o sociálním postavení dítěte. A v neposlední řadě, pokud dojde k dohodě o navrácení dítěte či je navrácení nařizováno rozhodujícím orgánem dožádaného státu, ústřední orgán je povinen učinit taková opatření, která jsou účelná a potřebná k zajištění bezpečného návratu dítěte do země jeho obvyklého bydliště. Ústřední orgány působí i preventivně, což je druhá oblast, které je třeba věnovat pozornost. Neřeší se tedy pouze situace ohledně nápravy nastalého protiprávního stavu, ale jde především i o zabránění tomuto stavu, působit preventivně a šířit povědomí ohledně toho co najdeme v Úmluvě. Přestože preventivnost není nikde v Úmluvě výslovně stanovena, lze to dovodit z jejího úvodu.

V ČR plní funkci ústředního orgánu Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Tento úřad byl zřízen na základě § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ovšem již před účinností tohoto zákona existoval předchůdce Úřadu tzv. Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu dětí, v podstatě se účinností zákona změnil jen název z Ústředí na Úřad, ale úkoly a činnosti jsou nadále stejné. Funguje jako správní úřad s celostátní působností a hospodaří jako rozpočtová organizace a je jedním ze sítě orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Jeho nadřízeným orgánem v rámci nejvyšší exekutivy je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Úřad dle § 35 ZOSPOD zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu k cizině, a v tomto ustanovení také nalezneme konkrétní činnosti Úřadu, kterými je pověřen. Jeho činnost by se dala členit do několika základních oblastí, a to” vymáhání výživného na základě mezinárodních smluv nebo jinak zajištěné vzájemnosti, řízení o návrat protiprávně přemístěných nebo zadržovaných dětí, zabezpečení práva styku s dítětem, zprostředkování mezinárodních osvojení podle haagské Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a udělování souhlasu s adopcemi do ciziny, ochrana nezletilým osobám (např. vystupování úřadu v pozici kolizního opatrovníka) a v některých specifických případech i osobám zletilým, konzultace ve věcech, které spadají do působnosti úřadu, zprostředkování styku se zahraničními orgány v mezích působnosti úřadu, nejedná se tedy pouze o problematiku

mezinárodních únosů dětí.”²⁹ Úřad vykonává funkci jak dožadujícího, tak dožádaného orgánu ve vztahu k Úmluvě. Nezabývá se pouze přímým vyřizováním případů již provedených mezinárodních únosů dětí, kdy dochází k úzké spolupráci s ústředními orgány dalších zemí, ale i na případy kdy se na něj obracejí jak fyzické osoby, tak i právnické osoby s možným nebezpečím mezinárodního únosu. V čele úřadu stojí *JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D.*. Úřad je členěn na dva odbory a to právní, který se dále člení na oddělení právní pomoc, oddělení psychologů a oddělení mezinárodních adopcí, ředitelkou tohoto oboru je *JUDr. Markéta Kačerová Nováková* a odbor administrativní, který se člení na oddělení administrativní, ekonomické a projektové kanceláře, ředitelkou odboru je *Mgr. Ing. et Ing. Martina Skalická, Ph.D.* Veškeré informace ohledně Úřadu lze nalézt na internetových stránkách www.umpod.cz.

Klíčové osoby, které považuji za potřebné a musím je v této mé práci zmínit jsou styčný soudce a Koordinátor Evropského parlamentu pro práva dětí. Podnět na zřízení mezinárodní sítě styčných soudců byl podán roku 1998 *LJ Mathew Thorpem na De Ruwenbergově semináři*, který byl pořádán hlavně pro soudce, kteří se zabývají mezinárodní právní ochranou dětí. Styčný soudce má za úkol komunikovat, usnadňovat a zlepšovat styk s národními ústředními orgány Úmluvy, s národními soudci a soudci ze smluvních států Úmluvy v otázkách, které jsou pokryty Úmluvou. Jeho činnost však není pozitivně definována ani na mezinárodní ani vnitrostátní úrovni, v zásadě záleží na každé jurisdikci, jakým oprávnění a povinností styčného soudce obdají. Existují určité činnosti styčného soudce, které jsou i přes různost jurisdikcí totožné:“ styčný soudce je nápomocen svým kolegům v aplikaci Úmluvy v obecných i praktických otázkách, bude schopen odpovědět na dožádání zahraničních soudců a ústředních orgánů týkajících se obecných otázek legislativy a kompetencí ve věcech mezinárodních únosů dětí, bude se účastnit a zastupovat soudní moc na konferencích mezinárodního rodinného práva v co nejširší míře, v případě potřeby bude přijímat a postupovat příchozí mezinárodní soudní komunikaci a iniciovat či usnadňovat odchozí soudní komunikaci, bude podporovat mezinárodní spolupráci v rodinném právu obecně. Další významné funkce mohou být to, že je a bude odpovědný za shromažďování informací a nových poznatků o fungování Úmluvy z roku 1980, zajistí zaslání důležitých rozhodnutí do databáze INCADAT (*International Child Abduction Database*) přístupné na www.incadat.com.“³⁰ Ve státech, kde byl již institut styčného soudce zřízen se ukázalo, že přímá mezinárodní spolupráce mezi soudci je prospěšná

²⁹ ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí - sekce povinně zveřejňované informace. [online]. <https://www.umpod.cz>

³⁰ PTÁČEK, Lubomír. *Přeshraniční únosy dětí* [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit. 5. března 2014]. Dostupné na http://www.cak.cz/assets/files/3183/P_eshrani_n_nosy_d_t.doc

při řešení některých praktických otázek týkající se navrácení dítěte. Je nutno podotknout, že styčný soudce není určen k tomu, aby přebíral funkce ústředního orgánu podle čl. 7 Úmluvy, ale spolupracuje a spolupůsobí s ústředním orgánem a přispívá tak k zrychlení řízení dle Úmluvy. V ČR je styčným soudcem ve věcech rodinného práva *JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.*. „Funkce koordinátora byla dříve známa pod názvem zprostředkovatel pro dětské oběti mezinárodních únosů dětí a jejich rodičů“, a to již od založení v roce 1987 z iniciativy tehdejšího předsedy Evropského parlamentu *Lorda Plumba*. „ Po celou dobu chyběla spolupráce mezi členskými státy EU v oblasti rodinného práva nebo byla nedostatečná. Vytvoření pozice zprostředkovatelky bylo tedy pragmatickým řešením zvýšeného počtu žádostí, které poslanci Parlamentu dostávali od občanů ohledně přeshraničního únosu dětí nebo problémů týkajících se kontaktu s dítětem. V průběhu let se úloha zprostředkovatelky změnila. Za působení *Elisabeth Morin-Chartierové* byla tato funkce v roce 2018 přejmenována na „koordinátorku Evropského parlamentu pro práva dětí“, aby odrážela vývoj mandátu v rámci této funkce, který má zahrnovat práva dítěte.“³¹

3. 1. 3 Kroky k návratu dítěte

Prvním krokem k návratu dítěte je podání návrhu oprávněné osoby, vůči ústřednímu orgánu obvyklého bydliště dítěte nebo ústřednímu orgánu kteréhokoliv jiného smluvního státu, kterého žádá o pomoc. Návrh musí obsahovat“ a) údaje o totožnosti navrhovatele, dítěte a osoby, o které se tvrdí, že dítě přemístila nebo zadržela, b) datum narození dítěte, je-li známo, c) důvody, o které opírá navrhovatel svůj návrh na vrácení dítěte, d) všechny dostupné údaje o pobytu dítěte a totožnosti osoby, u níž dítě pravděpodobně je. K návrhu je možno připojit nebo doplnit: e) ověřeny opis jakéhokoliv rozhodnutí nebo dohody vztahujících se k věci, f) potvrzení nebo místopřísežné prohlášení vystavené ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem státu obvyklého bydliště dítěte nebo osobou k tomu způsobilou týkající se právních předpisu tohoto státu použitelných v dané věci, g) jakýkoliv jiný dokument vztahující se k věci.“³² Pokud je návrh podán do rukou ústředního orgánu, který se domnívá, že ve věci mu nepřísluší jednat, jelikož se dítě nachází v jiném smluvním státě, předá návrh přímo a bezodkladně ústřednímu orgánu v tomto smluvním státě a informuje o tom dožadující orgán a pokud možno tak i navrhovatele.

³¹ Koordinátorka Evropského parlamentu pro práva dětí [online]. Dostupný na <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/cs/be-heard/coordinator-on-children-rights>

³² Čl. 8 Úmluvy

Pokud se situaci nepodaří vyřešit smírnou cestou, nastává řízení o tom, zda má být dítě navraceno či nikoliv, nejedná se o řízení péče o dítě. Návrátové řízení probíhá v zemi, kde bylo dítě rodičem únoscem přemístěno, tzv. dožádaný stát. Nejprve dojde k tomu, že si ústřední orgán dožádaného státu posoudí žádost a zjistí, zdali je příslušný jeho stát k řízení o navrácení, či toto oprávnění náleží jinému státu. Jestli příslušný je, tak může postoupit k dalším krokům. O tom, kdo bude dále postupovat a rozhodovat ve věci a co je potřeba učinit je ponecháno v kompetenci jednotlivých signatářů Úmluvy. V ČR, tak jako ve většině ostatních členských zemí je návratové řízení svěřeno soudům a konkrétní postup nám upravuje ZŘS, a to konkrétně v paragrafech 478-491, tento postup je blíže popsán v předchozí kapitole. Řízení o navrácení dítěte si tedy každý stát podrobněji upravuje podle sebe, jsou však určité způsoby práce, o které by se každý stát měl snažit. Mezi tyto patří snaha ústředního orgánu o dobrovolné navrácení dítěte, což znamená, že dohoda má mít přednost ve všech fázích a Ústřední orgán by se měl snažit o smírné vyřešení situace a zabránit soudnímu řízení, které může vést až k výkonu rozhodnutí, které ve většině případů rozhodně není v zájmu dítěte. K smírnému vyřešení může dojít nejen skrze ústřední orgán ale i pomocí mediace, a nápomocni mohou být také styčný soudce a koordinátor Evropského parlamentu pro práva dětí. ”V řízení o navrácení dětí budou soudní nebo správní orgány smluvních států jednat urychleně. Nerozhodne-li příslušný soudní nebo správní orgán do šesti týdnů od zahájení řízení, navrhovatel nebo ústřední orgán dožádaného státu, bez návrhu nebo na návrh ústředního orgánu dožadujícího státu, může žádat o sdělení důvodů odkladu. Obdrží-li ústřední orgán dožádaného státu odpověď, předá ji ústřednímu orgánu dožadujícího státu nebo případně navrhovateli.”³³ Co se týká záležitostí posuzování protiprávnosti přemístění či zadržení dítěte dle článku 3, mohou soudní či správní orgány smluvního státu požadovat předtím, než nařídí návrat dítěte, získání rozhodnutí či jiného zjištění od orgánu státu obvyklého bydliště, že přemístění či zadržení dítěte bylo protiprávní, pokud je to samozřejmě v tomto státě možné získat. Pokud již takové rozhodnutí ve státě obvyklého bydliště existuje ať už formálně uznávané či nikoliv, nemusí soudní nebo správní orgány dožádaného státu přistupovat k zvláštnímu řízení ohledně dokazování tohoto rozhodnutí, jež by se jinak použilo.

Řízení o navrácení je nezbytné odlišovat od rozhodování o právu péče o dítě. O péči o dítě zpravidla rozhoduje stát obvyklého bydliště dítěte, jelikož má ty nejlepší podmínky pro vydání rozhodnutí v dané věci Trochu komplikovanější se může jevit okamžik, kdy má být rozhodnuto o právu péče o dítě, jelikož orgány smluvního státu, kde bylo dítě přemístěno nebo

³³ Čl. 11 Úmluvy

zadrženo (dožádaný stát), nesmí věcně rozhodnout o právu péče o dítě dříve, než by bylo učiněno rozhodnutí o nenavrácení či nebyl za včas podán návrh k navrácení dítěte. V souvislosti se shora uvedenými informacemi nesmí být opomenuta skutečnost, že Ústřední orgán je povinen oznámit soudním či správním orgánům přijímacího státu, které by za jiných okolností byly oprávněny rozhodnout o péči o dítě, přijetí žádosti o návrat nezletilého dítěte dle Úmluvy. Toto má zabránit duplicitě rozhodnutí soudu, a následně by tato duplicita mohla být překážkou pro rozhodnutí o navrácení dítěte a celkově bránit uplatňování cílů a zásad Úmluvy. Nadále je třeba vědět, že věcná úprava práva péče o dítě není dotčena rozhodnutím o návratu dítěte a soudní nebo správní orgán není omezen v pravomoci nařídít návrat dítěte kdykoliv.

Celkově ustanovení v Úmluvě týkající se návratu dítěte hodnotím jako dostatečná vzhledem k tomu, že každý stát si podrobnější kroky a postupy upravuje sám a Úmluva má sloužit jako jakýsi společný a zastřešující dokument, kterým je potřeba se řídit v těch podstatných bodech.

3. 1. 4. Právo styku s dítětem

Kromě návratového řízení Úmluva upravuje o řízení ohledně práva styku s dítětem. Ve svém článku 21 uvádí:“ Návrh na úpravu nebo zajištění účinného vykonávání práva styku s dítětem může být podán ústředním orgánům smluvních státu stejným způsobem jako návrh na návrat dítěte. Ústřední orgány jsou povinny spolupracovat, jak je stanoveno v článku 7, k zajištění klidného vykonávání práva styku s dítětem a ke splnění jakýchkoliv podmínek, jež mohou být pro výkon tohoto práva stanoveny. Ústřední orgány učiní opatření, aby v mezích možností byly odstraněny všechny překážky k vykonávání tohoto práva. Ústřední orgány buď přímo, nebo pomocí prostředníka mohou zahájit nebo pomáhat při zahájení řízení o úpravě nebo ochraně tohoto práva a zajištění zachování podmínek, jež mohou být pro výkon tohoto práva stanoveny.”³⁴

3. 1. 5. Všeobecná ustanovení v Úmluvě

Úmluva upravuje všeobecná ustanovení v kapitole V. a věnuje jim 15 článků, konkrétně články 22-36. Použijeme je v záležitostech ohledně postupu řízení a samotném uplatnění Úmluvy.

V článcích 22 a 26 lze nalézt úpravu ohledně nákladů řízení. Článek 22 se týká toho, že záruky nebo zálohy k zajišťování placení nákladů, nebudou vyžadovány, ať už jsou nazývány jakkoliv. Kdo nese vůbec náklady při aplikaci této Úmluvy je stanoveno v článku 26. Každý

³⁴ Čl. 21 Úmluvy

ústřední orgán si ponese své vlastní náklady a neuloží žádné poplatky vůči návrhům, které byly podané podle této Úmluvy. Především nesmějí po navrhovateli požadovat platbu za náklady řízení a poplatek spočívající v účasti právního zástupce či poradců. Mohou však dle mého úsudku po smluvním státu požadovat zaplacení výdajů již vzniklých či i těch které teprve vzniknou při zajišťování návratu dítěte. Tento smluvní stát však může učít výhradu dle článku 42 a prohlásit, že výdaje, které vznikly v souvislosti se zastupováním či poradenstvím nebo jako náklady řízení, které jsou nad rámec jeho vlastní úpravy v oblasti zajišťování návratu dítěte, nebude hradit. Pokud je to vhodné mohou soudní či správní orgány, které rozhodnutí o navrácení dítěte či styku s ním rozhodují, uložit osobě, která přemístila nebo zadržela dítě i té která zabránila výkonu práva styku s dítětem, zaplacení nezbytných výdajů, které navrhovateli vznikly. Zejména se bude jednat o cestovní výdaje, výdaje na právní zastoupení, výdaje spojené s vyhledáním a návratem dítěte.

Určité formální požadavky nám upravují článek 23, kde je stanoveno, že nelze požadovat ověřování nebo podobnou formalitu, a to nejspíš z možného dlouhého trvání, které by se neshodovalo se zásadou rychlosti řízení. V článku 24 je požadavek na předložení návrhu, sdělení nebo jiné písemnosti dožádanému státu v původním jazyce, a navíc k tomu musí být přidán překlad v úředním jazyce nebo jedním z úředních jazyků dožádaného státu. Pokud se tento překlad jeví jako komplikovaný je možné učinit návrh, sdělení či jinou písemnost v angličtině nebo francouzštině, nikoliv však v obou jazycích. Vůči tomuto lze podat výhradu dle článku 42, ovšem je možné nesouhlasit s použitím buďto angličtiny nebo francouzštiny a ne obou. Článek 25 zakotvuje nárok občanů smluvních států a osob s obvyklým bydlištěm v těchto státech na právní pomoc i radu v kterémkoli státě, a to bez rozdílu a za stejných podmínek. Můžeme, zde tudíž spatřit důležitou zásadu rovnosti osob, kteří aplikují tuto Úmluvu.

Informace ohledně návrhu najdeme v člancích 27-30. V první řadě je potřeba upozornit na to, že pokud nejsou splněny podmínky stanovené Úmluvou, anebo je návrh jinak bezdůvodný, tak nemusí být ústředním orgánem přijat, toto své rozhodnutí musí odůvodnit a okamžitě o tom informovat navrhovatele či orgán prostřednictvím kterého byl návrh podán. Je možné, aby ústřední orgán požadoval připojení písemného zmocnění, které povoluje jednat jménem navrhovatele nebo určení zástupce, který takto může jednat, k návrhu. Osoby, instituce a orgány se mohou přímo obracet k soudním a správním orgánům příslušného smluvního státu s tvrzením o porušení práva péče o dítě. Každý návrh a dokumenty či informace k němu připojené nebo poskytnuté od ústředního orgánu, které byly předloženy soudnímu, správnímu či ústřednímu orgánu musí soudy nebo správní orgány smluvních států přijmout.

Někdy může nastat problém, kdy se stát skládá z územních celků, kde existuje více

právních úprav. V tomto případě máme články 31-33. "Ve vztahu ke státu, který v záležitostech péče o děti má dvě nebo více právních úprav platných v různých územních celcích: a) jakákoliv zmínka o obvyklém bydlišti v tomto státě se vztahuje k obvyklému bydlišti v územním celku tohoto státu, b) jakékoliv odvolání na právo státu obvyklého bydliště se vztahuje k právu územního celku, v kterém má dítě obvyklé bydliště."³⁵ Rozvinuto je to v článku 32, v případech, že stát má dvě a více úprav v záležitostech péče o děti pro různé skupiny osob, se jakékoliv odvolání na právo péče o dítě tohoto státu vztahuje k právní úpravě určené právem tohoto státu jako celku. Jestliže ve státě, kde jsou různé územní celky, existují vlastní právní předpisy ohledně péče o děti, není povinen užít této Úmluvy, za předpokladu, že stát, který má jednotný právní systém, by ji nemusel používat.

Závěrečné tři články této oblasti pojednávají o použitelnosti a aplikaci Úmluvy. " Ve věcech, které upravuje, má tato úmluva přednost před Úmluvou z 5. října 1961 o pravomoci a právu použitelném ve věcech týkajících se ochrany nezletilých, pokud jsou státy stranami obou úmluv. Jinak tato úmluva není na překážku použití jiného mezinárodního ujednání, které platí mezi státem původu a státem dožádaným, nebo jiného právního předpisu státu dožádaného za účelem dosažení návratu dítěte, které bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo, nebo zajištění práva styku s dítětem."³⁶ Dále je upraven zákaz retroaktivity, kdy Úmluva se užije pouze v případech, kdy k protiprávnímu přemístění nebo zadržení došlo až v okamžiku, kdy vstoupila platnost, totéž platí u územních celků, pokud se stát na ně člení. Domnívám se, že je také dobré vědět o možnosti vzájemné nepoužitelnosti některých ustanovení Úmluvy, pokud se na tom smluvní státy mezi sebou dohodnou za účelem snížení omezení při návratu dítěte.

3. 1. 6. Závěrečná ustanovení

Posledních několik slov Úmluvy je věnováno závěrečným ustanovením. V nich se dozvídáme o tom, co se stane při přistoupení státu k Úmluvě, jak se situace řeší, když se stát člení na dva či více územních celků, možnost využití výhrad a neposlední řadě tady nalezneme odpověď na otázky ohledně platnosti a vypovězení.

Co se týče přistoupení, tak státy, které byly členy Haagské konference v době jejího čtrnáctého zasedání mohou Úmluvu podepsat. Úmluva může být ratifikována, přijata či schválena a dokumenty, které se toho týkají se uloží na Ministerstvo zahraničních věcí Nizozemského království. Kterémukoliv státu je umožněno přistoupit k Úmluvě a listina o jeho přístupu bude uložena na Ministerstvu zahraničních věcí v Nizozemského království. Přístup

³⁵ Čl. 31 Úmluvy

³⁶ Čl. 34 Úmluvy

nového státu bude účinný pouze mezi přistupujícím státem a smluvními státy, které vyslovily souhlas tímto přístupem. O tomto vztahu musí učinit prohlášení, které se následně uloží na Ministerstvu zahraničních věcí Nizozemského království, které zašle jeho ověřený opis diplomatickou cestou každému smluvnímu státu.

Ustanovení 39-41 se týkají případů kdy se stát dělí na dva či více územních celků. Upravují problematiku ohledně toho, zda Úmluva bude vztahovat na celé území daného státu či nikoliv, zda v případě rozporu právních úprav v těchto věcech mezi územními celky dojde k tomu, že se Úmluva bude vztahovat ke všem územním celkům či jen k některým, a jestliže má smluvní stát takový systém vlády, že výkonná, soudní a zákonodárná moc je rozdělena mezi ústřední a jiné orgány tohoto státu, nebude se tohoto vnitřního rozdělení pravomocí Úmluva dotýkat.

Možnost učinit výhrady má každý stát. Tyto výhrady jsou dvě a dotýkají se článku 24 a 26 odst. 3. Je možné učinit jednu či obě výhrady a žádnou jinou výhradu vznést nelze. Výhradu může stát učinit nejpozději při ratifikaci, přijetí, schválení přístupu nebo při prohlášení, které jsou uvedeny v člancích 39 a 40. Stát má možnost svou výhradu kdykoliv odvolat a pokud tak učiní jeho odvolání musí být oznámeno Ministerstvu zahraničních věcí Nizozemského království, následně pozbude platnosti prvního dne třetího kalendářního měsíce po oznámení.

”Úmluva vstoupí v platnost prvního dne třetího kalendářního měsíce po uložení třetí ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení nebo přístupu uvedené v člancích 37 a 38. Poté Úmluva vstoupí v platnost: 1. pro každý stát, který ji ratifikuje, přijme, schválí nebo k ní přistoupí později, prvního dne třetího kalendářního měsíce po uložení jeho ratifikační listiny, listiny o přijetí, schválení či přístupu, 2. pro jakékoliv území nebo územní celky, na něž byla Úmluva rozšířena v souladu s článkem 39 nebo 40, prvního dne třetího kalendářního měsíce po oznámení uvedeném v těchto člancích.”³⁷ Nadále platí 5 let ode dne jejich vstupu v platnost a bude mlčky obnovována zase o 5 let, pokud nebude vypovězena. Kdyby k výpovědi došlo musí to být oznámeno Ministerstvu zahraničních věcí Nizozemského království nejméně 6 měsíců před koncem pětiletého období. Výpověď bude účinná jen pro stát, který vypovězení oznámil pro ostatní zůstává Úmluva nadále platná.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že Ministerstvo zahraničních věcí Nizozemského království má důležitou roli a v článku 45 lze nalézt, jaká oznámení musí učinit. ”Ministerstvo zahraničních věcí Nizozemského království oznámí členským státům konference a státům, které přistoupily podle článku 38: 1. podpisy a ratifikace, přijetí a schválení uvedená v článku

³⁷ Čl. 43 Úmluvy

38, 2. přistoupení uvedení v článku 38, 3. datum, jímž Úmluva vstupuje v platnost podle článku 43, 4. rozšíření uvedená v článku 39, 5. prohlášení uvedená v člancích 38 a 40, 6. výhrady učiněné v článku 24 a článku 26 odst. 3 a odvolání uvedena v článku 42, 7. vypovězení uvedena v článku 44.”³⁸

3. 2. Nařízení Brusel II. bis

Nařízení Brusel II bis zní celým názvem nařízení Rady ES o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000. Jeho číslo je 2201/2003. Patří k předpisům komunitárního práva a je bezprostředně platné a přímo použitelné a má aplikační přednost před vnitrostátním právem členského státu. Vzniklo dne 27. listopadu roku 2003 v Bruselu. Jak již vyplývá ze samotného názvu nařízení, úprava navazuje na předchozí nařízení Brusel II. Hlavní odlišnost spočívá v tom, že nařízení Brusel II upravovalo rodičovskou odpovědnost pouze v případech, který se týkaly rozvodového řízení rodičů dětí. Naproti tomu novější verze Brusel II bis se vztahuje i na případy rodičovské zodpovědnosti u takových dětí jejichž rodiče nejsou sezdáni. Je tak zamezeno možné diskriminaci ohledně úpravy rodičovské zodpovědnosti u dětí narozených mimo manželství. Dochází tak tedy k rozšíření věcné působnosti. Jedná se o poměrně často užívaný dokument, jehož cílem je dle mého úsudku regulovat příslušnost soudů členských států, upravovat uznání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a rodičovské zodpovědnosti a v neposlední řadě i spolupráce mezi ústředními orgány členských států ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Nařízení Brusel II bis se člení do 7 kapitol a obsahuje 72 článků a přílohy. Pro mě a mou práci budou důležité především články 10 a 11 nacházející se v kapitole II. a články 40- 45 v kapitole III.

3. 2. 1. Oblast působnosti

Z pohledu časové působnosti nařízení Brusel II bis vstoupilo v platnost dle 1. 8. 2004 a je použitelné až od 1. 3. 2005. Pro ČR tedy v době od 1. 5. 2004 platilo a bylo používáno staré Nařízení Brusel II až do 1. 3. 2005. “Časová působnost nařízení Brusel II bis je vymezena přechodnými ustanoveními čl. 64. Z hlediska časové působnosti lze rozlišit tři skupiny pravidel: jurisdikční pravidla (kapitola II), pravidla pro uznávání a výkon veřejných listin a dohod (kapitola III oddíl V), pravidla pro uznávání a výkon rozhodnutí (kapitola III). “³⁹ Jde tedy o to, že pokud záležitosti z těchto skupin pravidel byla vydána či vyřešena až po dni použitelnosti nařízení Brusel II bis, tak je na ně použitelné.

³⁸Čl. 45 Úmluvy

³⁹ DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských* ("Brusel II bis"). Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

Co se týče územní působnosti je Nařízení Brusel II bis aplikovatelné a závazné ve všech členských státech EU kromě Dánska. "Exkluzivní postavení tohoto státu ve vztahu k aktům komunitárního práva z oblasti justiční spolupráce ve věcech civilních je dáno Protokolem k SES (resp. k Maastrichtské smlouvě) o postavení Dánska."⁴⁰ Je možné i použití na vztahy s některými zámořskými územími členských států EU na základě článku 355 SFEU.

Věcná působnost nám vytyčuje okruh záležitostí na které, bude nařízení Brusel II bis použitelné. Jedná se v první řadě o občanskoprávní věci týkající se rozvodu, rozlučky či prohlášení manželství za neplatné a za druhé půjde o přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské odpovědnosti, které mě bude z pohledu mé práce zajímat víc.

3. 2. 2. Definice, které je třeba znát

První důležité pojmy jsou soud a soudce. Soudem se myslí všechny orgány členských států, které jsou příslušné k rozhodování ve věcech a které spadají do oblasti působnosti tohoto nařízení podle článku 1 a soudcem je třeba chápat soudce či úředníka, který má pravomoci narušit soudcovských ve věcech spadajících do oblasti, které upravuje toto nařízení.

Členským státem jsou myšleny všechny členské státy s výjimkou Dánska. Členským státem původu je nutno rozumět ten členský stát, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, které má být vykonáno a členským státem výkonu je ten členský stát, kde je výkon rozhodnutí navrhován.

Bez ohledu na označení, včetně výrazů rozhodnutí, rozsudek, usnesení nebo nařízení se tímto bude rozumět rozhodnutí o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné a rozhodnutí týkající se rodičovské zodpovědnosti, které jsou vydané soudem členského státu.

Co se týká pojmu rodičovské zodpovědnosti rozumějí se tím veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby související s dítětem nebo jměním dítěte, která jsou jí svěřena rozhodnutím, právními předpisy nebo právně závaznou dohodou. Tento pojem v sobě e především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem. Nositelem rodičovské zodpovědnosti je osoba mající rodičovskou zodpovědnost k dítěti.

Následující tři pojmy a jejich výklad bude velmi důležitý. Právo péče o dítě v sobě zahrnuje práva a povinnosti vztahující se k péči osoby o dítě, a zejména právo určit místo bydliště dítěte. Právo na styk s dítětem v sobě obsahuje především právo vzít dítě na určitý vymezený čas na místo, které je odlišné od místa jeho obvyklého bydliště. "Neoprávněným

⁴⁰DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských* ("Brusel II bis"). Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

odebráním nebo zadržením se rozumí odebrání nebo zadržení dítěte, a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním nebo zadržením, a b) za předpokladu, že v době odebrání nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti.”⁴¹

Všechny tyto pojmy by měly být členskými státy používány shodně, aby nedocházelo k možným problémům a nejasnostem. Mělo by to být v souladu s tzv. *eurokonformním výkladem*, kdy nezáleží na vnitrostátní úpravě pojmů, ale použijí se definice, které jsem uvedla výš

3. 2. 3. Příslušnost soudu v případech únosu dítěte a jeho navrácení

V nařízení Brusel II bis spadá určení příslušnosti v případech únosu dítěte pod oddíl 2, který se zabývá tematikou rodičovské zodpovědnosti, a bude se tedy jednat i o určení příslušnosti ve vztahu k rozhodnutí péče o dítě. Podstatné jsou články 10 a 11, které upravují pravidla přímé jurisdikce v oblasti rodičovské zodpovědnosti a únosů dětí pro členské státy EU a také úpravu navrácení dítěte. Oba články sledují dva základní cíle. Prvním je zabránění tomu, aby soudy členského státu, v němž mělo dítě svůj obvyklý pobyt, ztratily mezinárodní pravomoc v případech rodičovské zodpovědnosti, a to z důvodu protiprávní změny faktického místa pobytu dítěte. Druhým cílem je zajistit co nejrychlejší návrat dítěte do místa jeho obvyklého pobytu.

Pravidla o určení příslušnosti soudu v nařízení Brusel II bis vychází ze zásady, že nejlépe může být ochráněn zájem dítěte soudem v místě jeho obvyklého pobytu, to znamená tam, kde tomu bylo bezprostředně před protiprávním odebráním nebo zadržením dítěte, jelikož právě v tomto místě má soud pro rozhodnutí nejlepší podmínky pro přezkum skutečností, které jsou pro rozhodnutí relevantní a tento soud je s dítětem spjatý nejvíc. Tato zásada se tudíž neuplatní pouze u obecného pravidla v článku 8, ale i právě v článku 10, který se týká protiprávního odebrání či zadržení dítěte. Existuje ovšem možnost, že dítě se s novým prostředním tedy tam kam bylo odebráno či zadrženo, šlo natolik, že se stalo jeho jakýmsi

⁴¹ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Úř. věst. L 338, 23. 12. 2003, s. 1 a násl., čl. 2 bod 11, dále Brusel II. bis

novým obvyklým místem pobytu, aby se tak stalo musí být splněny následující podmínky: “a) každá osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dá souhlas k odebrání nebo zadržení, nebo b) dítě mělo bydliště v jiném členském státě po dobu nejméně jednoho roku poté, co se osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dozvěděla nebo se měla dozvědět místo, kde se dítě nachází, dítě si ve svém novém prostředí zvyklo a byla splněna nejméně jedna z těchto podmínek: i) do jednoho roku poté, kdy se nositel práva péče o dítě dozvěděl nebo se měl dozvědět místo pobytu dítěte, nebyla podána žádost o navrácení dítěte u příslušných orgánů členského státu, kam bylo dítě odebráno nebo kde je zadržováno; ii) žádost o navrácení dítěte podaná nositelem práva péče o dítě byla vzata zpět a ve lhůtě stanovené v bodě i) nebyla podána nová žádost; iii) věc projednávaná u soudu v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, byla uzavřena podle čl. 11 odst. 7; (iv) soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, vydaly rozhodnutí o právu péče o dítě, které neobsahuje navrácení dítěte.”⁴² U podmínky a) vyvstává otázka v jaké formě má být souhlas udělen, postačí pouhé konkludentní jednání? Například, když rodič únosce zahájí v členském státě, kam dítě unesl, řízení o svěřeni dítě do péče a rodič, kterému bylo dítě uneseno o tom bude vyrozuměn a nevznese žádnou námitku. Podle mě se jedná o problematiku natolik citlivou a závažnou, že nelze považovat konkludentní souhlas jako dostatečný. Podmínka b) nám stanovuje jako lhůtu na vytvoření si zázemí dítěte v nové zemi, jeden rok. Jedná se o poměrně krátké časové období, proto může být někdy problematické určit obvyklý pobyt dítěte. “V zásadě by se nabytí nového obvyklého pobytu mělo krýt se ztrátou obvyklého pobytu původního, nemusí však tomu tak být vždy. Například německá soudní praxe dovodila, že nabytí obvyklého pobytu musí předcházet nejméně šest měsíců trvajícím pobyt v daném místě, avšak doktrína vyzývá k opatrnému použití této zásady v případě únosů dětí, neboť při rozhodování o navrácení dítěte podle Úmluvy nehraje obvyklý pobyt ve státě, do něhož bylo uneseno, žádnou roli. Navíc pokud bude rozhodnuto o nenavrácení dítěte, a v důsledku toho bude nutné přijmout určitá opatření k ochraně dítěte, neměla by být minimální šestiměsíční lhůta uplatňována tak striktně.”⁴³

Návrat dítěte nám blíže upravuje článek 11. ” V případě, že osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě požádá příslušné orgány v členském státě o vydání rozhodnutí na základě Haagské úmluvy ze dne 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech

⁴² Čl. 10 nařízení Brusel II bis

⁴³ DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských* ("Brusel II bis"). Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

mezinárodních únosů dětí (dále jen "Haagská úmluva z roku 1980"), aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo neoprávněně odebráno nebo zadrženo v jiném členském státě než v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, použijí se odstavce 2 až 8."⁴⁴ V tomto článku jsou zdůrazněny následující body. Dítě by mělo být vyslechnuto a zjištěn jeho názor, pokud se to v situace jeví jako vhodné s ohledem na jeho věk a vyspělost v souvislosti s používáním článku 12 a 13 Úmluvy. Připomenuta je zde zásada rychlosti, která by měla soudy, u kterých je žádost v případě o navrácení dítěte podána, provázet po celou dobu řízení. Soudy by měly využít co nejrychlejší postupy, které jim vnitrostátní úpravu povoluje a měly by rozhodnout v šestitýdenní lhůtě. Nadále, zde najdeme zmínku o nemožnosti zamítnutí žádosti o navrácení, v první řadě se jedná o situace, kdy v souvislosti s článkem 13 písm. b) Úmluvy se prokáže, že byla přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení (více o zárukách v následující kapitole) a za druhé k zamítnutí nemůže dojít z důvodu, že by osoba, která požádala o navrácení nebyla vyslechnuta. Záležitosti ohledně nenavrácení budou řešeny v následující kapitole.

3. 2. 4 Uznání a výkon rozhodnutí

Úpravu ohledně tohoto zaměření lze nalézt v oddílu 4 a konkrétně se zaměřením na článek 42." Zásada, že rozhodnutí vydané v jednom členském státě nemůže být v jiném členském státě vykonáno, aniž by zde předtím nebylo prohlášeno za vykonatelné, platila až do účinnosti Nařízení Brusel II a v oblasti působnosti komunitárních nařízení bezvýjimečně. Ustanovení čtvrtého oddílu kapitoly III (čl. 40 - 45), která tuto zásadu prolomila, jsou výsledkem procesu, na jehož počátku stál politický závazek odbourat exequatur u některých rozhodnutí v rodinných věcech (zejména u rozhodnutí o výživném a o právu na styk s dítětem) zakotvený v závěrech zasedání Evropské Rady v Tampere ve dnech 15.-16. října 1999."⁴⁵ Z čehož tedy plyne, že vykonatelná rozhodnutí, která stanoví navrácení dítěte, uvedené v čl. 40 odst. 1 písm. b) a která jsou vydány v jednom členském státě se uznávají a jsou vykonatelná v jiném členském státě bez nutnosti prohlášení o vykonatelnosti a bez šance na podání námitek proti uznání rozhodnutí, pokud bylo rozhodnutí osvědčeno v členském státě původu v souladu s odstavcem 2. Původní soudce, který vydal rozhodnutí uvedené v čl. 40 odst. 1 písm. b), vydá osvědčení, které je uvedené v odstavci 1, pouze za splnění určitých předpokladů. Dítěti byla dána příležitost k jeho výslechu, ovšem jen v případě, že výslech nebyl považován za nevhodný

⁴⁴ Čl. 11 bod 1 nařízení Brusel II bis

⁴⁵ DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských* ("Brusel II bis"). Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

s přihlédnutím k jeho věku či stupni vyspělosti. Stranám byla umožněna možnost, aby byly vyslechnuty. Soud bral ohled při vydání svého rozhodnutí k důvodům a důkazům, kvůli nimž bylo vydáno rozhodnutí podle článku 13 Úmluvy. Jestliže soud nebo jiný orgán přijme opatření k zajištění ochrany a bezpečí dítěte po jeho navrácení do státu jeho obvyklého bydliště, musí být v osvědčení uvedeny i údaje o těchto opatřeních. Původní soudce vystaví bez návrhu osvědčení na jednotném formuláři, který je obsažen v příloze IV (osvědčení týkající se navrácení dítěte). Dané osvědčení se vyhotovuje v jazyce rozhodnutí.

3. 3. Vztah Úmluvy a nařízení Brusel II bis

Oba tyto mezinárodní dokumenty nám upravují problematiku mezinárodních únosů dětí. “Při sjednávání Nařízení Brusel II bis byla jako jeden ze stěžejních bodů řešena otázka, zda má ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie Nařízení Úmluvu plně nahradit. Převážná většina členských států s tím však nesouhlasila, neboť se obávala oslabení funkčnosti Úmluvy, jakožto jednoho z nejvýznamnějších právních aktů přijatých na globální půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Nakonec bylo přijato kompromisní řešení, dle něhož Úmluva nadále zůstává hlavním východiskem právní úpravy únosů dětí, Nařízení ji však modifikuje a doplňuje stanovením pravidel mezinárodní soudní pravomoci (čl. 10) a zvláštních pravidel pro řízení o navrácení dítěte (čl. 11). Tyto modifikace a doplnění se uplatní pouze ve vztazích mezi členskými státy, což výslovně vyplývá z předmětných ustanovení (viz čl. 10, 11, 42, 60 a úvodní ustanovení č. 17 nařízení). Zvláštní úprava v Nařízení je plně v souladu s čl. 36 Úmluvy, který umožňuje dvěma nebo více smluvním státům, aby si mezi sebou dohodly přísnější režim pro navrácení dětí.”⁴⁶

Ve většině případů se tyto dva právní instrumenty překrývají a pojmy a situace, které se v nich vyskytují shodně vysvětlují, ale samozřejmě se najdou mezi nimi určité odlišnosti. Mezi tyto rozdílnosti patří například tyto. Nařízení Brusel II bis nám udává příslušnost soudu v oblasti rodičovské odpovědnosti, a tudíž i práva péče o dítě, kdežto v Úmluvě se řeší pouze navrácení dítěte, a nikoliv rozhodování péče o dítě. Nařízení Brusel II bis používá termín odebrání dítěte naproti tomu Úmluva užívá přemístění dítěte. Náhled na skutečný výkon práva péče o dítě je rozdílný. Nařízení se v tomto ohledu od Úmluvy odchyluje, pokud jde o definici společného výkonu (Úmluva obdobnou definici ani neobsahuje) péče, jelikož společně je to vykonáváno pouze tehdy, když jeden z nositelů tohoto práva nemůže rozhodnout o místě pobytu dítěte bez souhlasu druhého nositele tohoto práva, jedná se tudíž o domněnku právní a nikoliv

⁴⁶ DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských* ("Brusel II bis"). Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

faktickou, jak je tomu u Úmluvy. Další odlišnost se týká otázky nenavrácení, nařízení Brusel II bis je k nenavrácení dětí ještě tvrdší než Úmluva, protože umožňuje navrácení dítěte do obvyklého bydliště a to i za předpokladu hrozícího nebezpečí dítěti ať už fyzické nebo duševní újmy, ovšem jen za podmínky, přijetí vhodných opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení. Liší se i oblast ohledně výkonu a uznání rozhodnutí mezi členskými státy EU navzájem, jelikož byl mezi nimi zjednodušen postup uznávání a výkonu rozhodnutí vydávaných v této oblasti, kdežto Úmluva toto vůbec neřeší.

4. Nejen záruky při navrácení a případy nenavrácení

4. 1. Záruky, rozhodnutí a jiná opatření

Pojem přiměřené záruky u navrácení dítěte užívá ZŘS, a to konkrétně v § 489 odst. 2. Přesné stanovení záruk by se mělo posuzovat vždy, dle okolností konkrétního případu. V některých případech se může jednat o opatření, která souvisí s ochranou před domácím násilím, na které bylo vysloveno podezření. Další případ se může týkat zabezpečení životních potřeb, které mohou být nabídnuty i samotným navrhovatelem. Navrhovatel může dát také záruku spočívající například v tom, že se zaváže neiniciovat trestní stíhání vůči druhému rodiči, nevyucování dřívějšího rozhodnutí o péči o dítě po návratu dítěte, neodejmutí dítěte z faktické péče druhého rodiče po návratu dítěte nebo se zaváže, že uhradí náklady na zpáteční cestu či přispěje k určitému hmotnému zajištění (výživné, zajištění bytu, vozidla atd.) dítěte a rodiče, který se má s dítětem vrátit. Stanovené záruky musejí být reálně splnitelné. K plnění nepostačuje pouhý slib navrhovatele, že byla přijata opatření k ochraně dítěte po jeho návratu. Mají sloužit především k bezpečnému a bezproblémovému návratu dítěte tzv. *soft-landing*. a měly by být podle mě ideálně plněny do doby, než soud rozhodne ve věci samé.

Co se týká rozhodnutí či opatření, která by měl orgán státu, do kterého má být dítě navraceno, vydat, hraje významnou nejenom spolupráce ústředních orgánů obou dotčených států, ale i neformální kontakt příslušných soudů což může být zprostředkováno styčnými soudci. Pro takováto rozhodnutí či opatření se zaryl do paměti pojem *mirror order* (vzájemně korespondující zrcadlová rozhodnutí), nebo *safe harbour order*, tyto mají zajistit zmírnění tlaku, který může být na dítě vyvíjen a má vytvářet bezpečné prostředí pro dítě při jeho návratu. "Jak se vícekrát zmínil *LJ Mathew Thorpe*, *mirror orders* jsou považovány za "vodotěsné" a jsou "na mezinárodním trhu s právem považovány za konvertibilní měnu. Tyto instituty mají svůj původ v anglosaském pojetí civilního procesu, v němž je spor předem připraven advokáty a v němž se častokrát přistupuje k "rozhodnutím stříženým na míru". V každém případě by se jejich platnost měla omezovat na minimální časové období, nejčastěji do rozhodnutí ve věci samé v opatrovnickém řízení země obvyklého pobytu dítěte."⁴⁷

Jako sporné se může jevit vyložení si formulace možných záruk, rozhodnutí či opatření a jejich vykonání. Osobně se klaním ke vzoru Německa a Rakouska, kteří podmiňují navrácení dítěte splněním záruk. Jeví se mi to v dané citlivé problematice jako vhodné řešení. Na závěr bych ráda uvedla 2 judikáty, které uvádějí, jaké záruky je možno uložit. První z nich bude rozhodnutí Ústavního soudu *I.ÚS 735/18* ze dne 11. 12. 2018. Jednalo se o případ soužití ženy

⁴⁷ MACKOVÁ, Alena a kol. (ed.). *Komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. 1 vydání. Praha: Leges, 2016. 858 s.

české národnosti a muže americké národnosti, kteří spolu žili v manželství a mají spolu dceru. Žili společně ve Spojených státech Amerických. Poté odjeli na tříměsíční pobyt do České republiky, kde žena i s dcerou zůstala a muž se vrátil zpět do Spojených států amerických. Následně tento muž vyžadoval navrácení dcery zpět do Spojených států amerických, jelikož se jedná o obvyklé bydliště dcery. Z pohledu této kapitoly je důležité ustanovení ohledně záruk, které se týkaly tohoto: "zajistit oběma stěžovatelkám samostatné bydlení v místě obvyklého bydliště stěžovatelky b) v bytě o velikosti minimálně 2+1 s příslušenstvím a náklady s tímto bydlením v plné výši hradit, uhradit stěžovatelce a) na její účet výživné na stěžovatelku b) za 6 měsíců předem v kapitalizované výši 6 000 USD, zdržet se odejmutí stěžovatelky b) z faktické péče stěžovatelky a), uhradit na účet stěžovatelky a) částku 30 000 Kč na úhradu letenek v ekonomické třídě pro obě stěžovatelky za účelem návratu do místa obvyklého bydliště nezletilého."⁴⁸ Druhé rozhodnutí není tuzemské, ale je ze zahraničí. Jeho označení je *HC/E/UKe 34 C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad) [1989] 1 WLR 654*. V tomto rozhodnutí otec - žadatel o návrat (navrhovatel) se zavázal, že vyplní následující povinnosti:"

1. Nevést vůči matce (únoskyni) výkon rozhodnutí, jímž mu byl nezletilý svěřen do výchovy, a nesnažit se získat nezletilého z péče matky až do konečného rozhodnutí opatrovníckého soudu v Sydney, vydaného v řízení výchovu nezletilého.
2. Poskytnout matce na své náklady vhodné motorové vozidlo od okamžiku příletu po dobu dvou měsíců nebo do doby rozhodnutí soudu, jakkoliv dlouho bude trvat.
3. Získat nezařizené ubytování ve vhodné vzdálenosti od školy, kterou bude nezletilý navštěvovat, za nájem ne nižší než 220 australských dolarů týdně, přičemž matka bude platit nájemné až do 250 australských dolarů týdně. Otec poskytne vhodný a dostačující nábytek.
4. Co nejvíce se vynasnažit zajistit nezletilému místo na Mosman Preparatory School a platit všechny výdaje, oblečení a vedlejší výdaje spojené se studiem na této škole.
5. Poskytnout letenky pro matku a nezletilého z Londýna do Sydney k cestě ne před 1.1.1989 a poskytnout sumu 50 britských liber na pokrytí dodatečných nákladů cesty.
6. Nezahájit a ze své vůle nepodporovat jakékoliv řízení směřující k potrestání nebo uvěznění matky v souvislosti s jakýmkoliv pohrdáním australským soudem, kterého se matka měla dopustit.
7. Nesnažit se o zabavení pasu matky, až z něj bude vyjmuto jméno nezletilého.
8. Platit výživné pro matku a nezletilého od data jejich příletu do Austrálie až do soudního rozhodnutí ve výši 650 australských dolarů týdně, splatných předem. Jestliže matka získá práci, bude částka 650 australských dolarů snížena o 50% platu matky. První čtyři platby budou učiněny v den příletu do Austrálie, poté pátá a následující platby týdně předem.
9. Zaplatit

⁴⁸ usnesení Ústavního soudu ze dne 11. prosince 2018 sp. zn. I. ÚS 735/18.

všechny lékařské výdaje vynaložené v rozumné míře matkou na léčení nezletilého v Austrálii.”⁴⁹

4. 2. Případy nenavrácení dítěte

Okolnosti, za kterých dítě nemusí být navraceno zpět nám upravuje Úmluva ve článku 13 a speciální důvod je uveden v článku 20. Jsou to takové případy, kdy soud musí bedlivě zvážit, zda je pro dítě navrácení vhodné a měl by samozřejmě postupovat s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Je tak soudu poskytnuta možnost pro využití uvážení a rozhodnout o odmítnutí navrácení, nejedná se však o povinnost. Důvody nenavrácení je potřeba vykládat s ohledem na cíle Úmluvy restriktivně.

Článek 13 nám upravuje toto: ”Bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožádaného státu povinen nařídit navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že: a) osoba, instituce nebo jiný orgán, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Soudní nebo správní orgán může také odmítnout nařídit návrat dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům.”⁵⁰

Prvním důvodem je tedy nedostatek skutečného výkonu péče o dítě. Tento nedostatek spočívá v tom, že nositel práva péče o dítě, toto své právo nevykonává, přestože mu v tom nebrání žádné okolnosti. To může vést k vyvolání pochybnosti, jestli přemístění či zadržení dítěte bylo skutečně protiprávní. Při posuzování, zda péče o dítě byla skutečně vykonávána, by měl soud pečlivě uvážit všechny okolnosti konkrétního případu a samozřejmě se soud musí zaobírat i tím, zdali návrhovač s přemístěním či zadržením nevyslovil souhlas nebo nedošlo ke smíření se s danou situací.

Druhým důvodem je možná existence vážného nebezpečí, že při navrácení by dítě mohlo být vystaveno fyzické či duševní újmě nebo jinak nesnesitelné situaci. Bývá užíván tedy v případech, kdy je rodič - „únosce“ přesvědčen o nebezpečí fyzického či psychického násilí ze strany druhého rodiče. Tento důvod je nejčastěji namítán v případech nenavrácení a také bývá většinou tím nejčastějším důvodem pro zamítnutí žádosti o navrácení. Důležité je zde výklad slovního spojení vážné nebezpečí, které musí být vykládáno restriktivně, a tudíž to nelze použít

⁴⁹ JIRSA, Jaromír, (ed.). *Soudcovský komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. Wolters Kluwer stav ke dni 1. března 2019. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

⁵⁰Čl. 13 Úmluvy

kupříkladu na situace, kdyby se návrat dítěte dotkl jeho vyhlídek na budoucí vzdělání či vyhlídek do budoucnosti ohledně ekonomické situace. Je nutné vážné nebezpečí zkoumat, jak z objektivního hlediska, což znamená posouzení situace, která panuje v prostředí, kam má být dítě navraceno, a i subjektivního hlediska což znamená vliv objektivních skutečností na stav dítěte. Důkazní postavení jak navrhovatele, tak i soudu je někdy obtížné, jelikož ne vždy se podaří prokázat hrozbu fyzické nebo duševní újmy. Jako možný důkaz mohou sloužit lékařské či policejní zprávy, díky nimž by bylo možné prokázat, že hrozící nebezpečí je vyvozováno z předcházejícího násilného chování druhého rodiče a že takové chování mohlo způsobit důvod pro „únos“. K tomuhle důvodu nenavrácení existuje bohatá judikatura a jako příklad bych ráda uvedla rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2006 *sp. zn. 30 Cdo 1931/2006*, ve kterém je zdůrazněno, aby byl skutkový stav v případech navrácení dítěte zjišťován co nejpečlivěji. To znamená, že příčiny, které by mohly eliminovat návrat dítěte musí být zjištěny a objasněny natolik adekvátně, aby obavy z vážného nebezpečí možné fyzické nebo duševní újmy či vzniku nesnesitelné situace z přikázání návratu, byly s nejvyšší mírou pravděpodobnosti vyloučeny a měly by být také co nejúplněji objasněny všechny okolnosti, ze kterých by bylo možné poukazovat na skutečný postoj rodiče žijícího v zahraničí k současnému pobytu dítěte v ČR. Je potřeba zjistit i celkové sociální poměry dítěte v obvyklém bydlišti, zejména půjde o to, které osoby (případně instituce), a jakým způsobem zabezpečují péči o dítě, jeho výchovu a výživu, ale je také třeba zjistit, jaké jsou vzájemné citové vztahy a vazby mezi těmito osobami a dítětem, případně širší rodiny. Dalším judikátem, který bych ráda uvedla je z řady rozhodnutí ESLP a konkrétně ze dne 26. 11. 2013, číslo *stížnosti 27853/09*. Jednalo se o spor mezi matkou dítěte lotyšské národnosti, která svou dceru unesla do Lotyšska a otcem dcery australské národnosti. V tomto případě došlo k porušení čl. 8 Úmluvy, jelikož soud nevzal v úvahu psychologický posudek, který konstatoval, že odloučení dítěte od matky by znamenalo vážnou újmu na psychice dítěte. Tento posudek měl být tedy brán, jako důkaz pro nenavrácení dcery a tím pádem námitky matky, ohledně nevyužití daného posudku odvolacím soudem byly oprávněné.

Třetím důvodem pro nenavrácení je vyslovení nesouhlasu dítěte s navrácením, to souvisí s právem dítěte na to, aby bylo slyšeno „Právo dítěte být slyšeno v soudním či správním řízení, v němž je rozhodováno o jeho poměrech, bylo obecně zakotveno v Úmluvě o právech dítěte, její čl. 12 zaručuje dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž těmto názorům musí být věnována patřičná pozornost odpovídající věku a stupni rozumové vyspělosti dítěte. Za účelem zachování tohoto práva má být dítěti zejména poskytnuta možnost být slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo nebo

prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s vnitrostátními procesními pravidly.”⁵¹ Pokud tedy dítě vyjádří svůj nesouhlas ohledně navrácením s ohledem na jeho věk a stupeň rozumové vyspělosti, může dojít, k tomu že navrácení dítěte tedy vůbec nedoje.

Čtvrtý důvod lze nalézt v článku 20, který se odvolává na základní zásady o ochraně lidských práv a základních svobod. Toto ustanovení je jakýmsi výsledkem dohody mezi příznivci a nepříznivci výhrady veřejného pořádku. Tento článek zachází dále než tradičně pojatý *ordre public*. Nestačí totiž prokázat pouhý nesoulad se stanovenými zásadami dožádaného státu, ale musí být dáno, že tyto zásady, které chrání základní lidská práva a svobody navrácení dítěte zakazují.

Jako poslední možnost nenavrácení, která sice není popsána v článku 13 ani 20, ale dle mého mínění to lze také zařadit pod důvod nenavrácení. Jedná se o situaci, která je popsána v čl. 12 Úmluvy. Jedná se to případy, kdy přemístěné či zadržené dítě je mimo místo své obvyklé bydliště po dobu delší jednoho roku a lze prokázat, že se s novým prostředím sžilo natolik, že není správné a spravedlivé po něm požadovat navrácení. Například si vytvořilo vazbu na školu, na kamarády, chodí tady do volnočasových kroužků apod. .

Nelze opomenout vztah mezi Úmluvou a nařízením Brusel II bis, co se týče případů nenavrácení.” Pokud soud vydá rozhodnutí o nenavrácení na základě článku 13 Haagské úmluvy z roku 1980, musí ihned, přímo či prostřednictvím svého ústředního orgánu, zaslat opis soudního rozhodnutí o nenavrácení a příslušných písemností, zejména přepisu výsledků učiněných před soudem, příslušnému soudu nebo ústřednímu orgánu členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, a to v souladu s vnitrostátním právem. Soud musí obdržet všechny uvedené písemnosti do jednoho měsíce ode dne rozhodnutí o nenavrácení. Pokud již před soudy v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, nebylo řízení jednou ze stran zahájeno, musí soud nebo ústřední orgán, který obdrží hlášení podle odstavce 6, informace takto získané oznámit stranám a vyzvat je, aby v souladu s vnitrostátním právem do tří měsíců od tohoto oznámení doručily svá podání soudu, aby soud mohl prošetřit otázku práva péče o dítě. Aniž jsou dotčena pravidla pro soudní příslušnost uvedená v tomto nařízení, soud věc uzavře, pokud v dané lhůtě neobdrží žádné podání. Bez ohledu na rozhodnutí o nenavrácení vydané na základě článku 13 Haagské úmluvy z roku 1980 je za účelem zajištění navrácení dítěte vykonatelné v souladu s oddílem 4 kapitoly

⁵¹DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských* ("Brusel II bis"). Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

III každé následné rozhodnutí nařizující navrácení dítěte, které vydal soud příslušný podle tohoto nařízení.”⁵²

⁵² Čl. 11 bod 8 nařízení |Brusel II bis

Závěr

K napsání mé diplomové práce mě dovedla knížka Děti unesené navždy od *Kamila Mikety*, která byla mou inspirací zajímat se o problematiku mezinárodních únosů dětí. V této knížce byly popsány příběhy rodičů, kterým se děti ve většině případů nevrátily, proto mě zajímalo, jestli to tak vážně je nebo jen autor použil ty černější scénáře, naštěstí jsem během psaní zjistila, že ne všechny případy mají smutný konec, ale existují i ty s tím šťastným.

Ze všeho nejdřív jsem se zabývala pojmy, které mi pro mé téma přišly důležité- dítě, definice mezinárodního únosu-tahle definice, co to vůbec je mezinárodní únos dítěte mi zabrala nejvíce času a myšlenek, snažila jsem se pochopit a stále se snažím pochopit proč mezinárodní únos není v našem právu považován za trestný čin, když v některých zemích to tak je, jelikož ty pocity co rodič, kterému je dítě uneseno, musí zažívat jsou hrozná (samozřejmě nepočítám, zde důvody nenavrácení), proto kdyby bylo na mě, tak bych stanovila mezinárodní únos dítěte jako trestný čin. Pojmy obvyklé bydliště, právo péče o dítě a jaký je rozdíl oproti právu styku s dítětem a příčiny proč vůbec k mezinárodním únosům dětí dochází. Následně jsem se věnovala úpravě ohledně řízení navrácení dítěte zpět do země obvyklého bydliště dítěte. Zaměřila jsem se jak na úpravu v ČR, konkrétně v ZŘS, kde zpracování této problematiky hodnotím za dostatečné, jediné, co mi zde trochu chybí jsou možnosti, kdy dítě nemusí být navráceno zpět, naštěstí nám toto upravuje Úmluva v článcích 12, 13 a 20 ovšem naproti tomu je v ZŘS upraven institut záruk či jiných opatření, pokud se má dítě vrátit zpět do země svého obvyklého bydliště. Na mezinárodní úrovni bylo důležité posoudit úpravu v těchto dokumentech Úmluvě a nařízení Brusel II bis. Oba tyto dokumenty jsem si hodně pročítala a zjistila jsem, že rozhodně nemají stát proti sobě, ale naopak se ohledně mezinárodních únosů dětí a jejich procesu navrácení skvěle doplňují a zároveň poskytují dostatek prostoru pro úpravu jednotlivým členským státům v této oblasti. V řízení musí být kladen velký důraz na zásadu rychlosti řízení a musí se brát za každých okolností ohled na nejlepší zájem dítěte. Zjistila jsem, že velmi podstatnou a nepostradatelnou roli, jelikož se jedná o oblast práva nejen českého ale i zahraničního, hrají ústřední orgány jednotlivých států, v ČR republice tuto úlohu zastává Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Poslední oblastí, které jsem se věnovala a byla pro mě nejzajímavější, bylo zjištění toho, co si má člověk představit pod pojmem záruky a jaké jsou důvody nenavrácení dítěte. V případě záruk při navrácení dítěte dle ZŘS, mi v tomto ohledu, co je za ně považováno hodně pomohla judikatura soudů, jelikož v různých případech je požadováno něco odlišného. Co se týče nenavrácení dítěte, tak tyto důvody upravuje Úmluva a jsou v ní obsaženy 4. Nejčastějším z nich je nenavrácení z důvodů možné fyzické či psychické újmy či dostání dítěte do jinak nesnesitelné situace, musí se však jednat o skutečné vážné

nebezpečí dítěti a musí to být samozřejmě i nějak prokázáno.

Závěrem je třeba uvést i nějaké statistiky ohledně mezinárodních únosů dětí.” Úřad v roce 2019 řešil 34 případů protiprávního přemístění dětí do ciziny nebo jejich zadržení v cizině. Tyto případy se týkaly 48 dětí. Za stejné období Úřad obdržel z ciziny 19 žádostí o návrat dítěte, které se týkaly 26 dětí. Z uvedených 19 případů protiprávního přemístění či zadržení dětí byla ke dni vypracování této zprávy v pouze ve 12 případech podána žaloba na navrácení dětí k Městskému soudu v Brně.”⁵³ Z toho nám vyplývá že dochází k únosu dítěte častěji z ČR do ciziny nežli naopak.

Celkově si myslím, že problematika navrácení dítěte je v předpisech ať už tuzemských či mezinárodních dobře upravena. Za skvěle provedené považuji to, že byl stanoven pro komunikaci mezi jednotlivými státy ústřední orgán. Samozřejmě však nemohu adekvátně posoudit, zdali tyto ústřední orgány mezi sebou komunikují v dostatečném množství a jak dobře to mezi nimi funguje. Věc, která mě při psaní překvapila byla, že existuje mnoho zdrojů v českém jazyce, nemusela jsem se tudíž tolik času věnovat překládání a více se mohla věnovat práci jako takové.

Co by dle mě bylo vhodné učinit do budoucna je pořádání více přednášek, konferencí, školení a podobných akcí, které by zajistily větší povědomí v této oblasti, je ovšem otázkou, zdali to vůbec bude možné s ohledem na covidovou dobu. Kdyby to bylo možné, tak by to mělo být přístupné i laické veřejnosti, jelikož by tak docházelo k tomu, že lidé, kteří se ocitnou v situaci, kdy je jím dítě uneseno, by věděli, jak se mají zachovat, co je potřeba učinit a na koho se obrátit. Jako dobré by se dle mě mohlo jevit vytvoření více podpory pro neziskové organizace, které se věnují této problematice, jelikož lidé v takové organizace nepomáhají pouze po stránce právní ale i psychické, jelikož psychika může jak v případě dítěte, tak i rodiče být dosti narušena. Svými posledními slovy bych chtěla říci, že psaní této práce mi dalo mnoho jako například naučit se trpělivosti a vytrvalosti, pracovat nejen z českými ale i anglickými zdroji, dostání odpovědí na mé otázky a celkově daleko více znalostí v této oblasti.

⁵³ Údaje jsou vzaty z Výroční zprávy o činnosti Úřadu. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí za rok 2019. Dostupné na <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/vyrocní-zpravy-o-cinnosti-uradu>

Zdroje

Monografie a komentáře

- DRÁPAL, Ljubomír. In BUREŠ Jaroslav a MAZANEC Michal (ed.) . *Komentář k Občanskému soudnímu řádu*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 1996. 1170 s.
- HAY, Peter . *Advanced introduction to private international law and procedure*. Cheltenham ; Northampton, MA : Edward Elgar Publishing, 2018. 147 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000. 41s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Dítě, rodina, stát*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 160 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. (ed.). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualizované vydání podle stavu k 13.3.2020. Praha: Leges 2020. 1358 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Komentář k občanskému zákoníku, II. část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck., 2020. 1256 s.
- KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.; Brno: Nakladatelství Doplněk, 2015. 430 s.
- MACKOVÁ, Alena a kol. *Komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 858 s.
- NOVOTNÁ, Věra, ŠŤASTNÁ, Jana. *Vybrané mezinárodní dokumenty v péči o rodinu a děti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2000. 239 s.
- PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2013, 304 s.
- PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 192
- SVOBODA, Karel a kol.(ed.). *Komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck., 2015. 1032 s.
- ŠINOVÁ, Renáta a kol.. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck., 2015. 349 s.

- DAVID Ludvík a kol. (ed.). *Komentář k Nařízení o uznávání rozhodnutí ve věcech manželských ("Brusel II bis")*. Wolters Kluwer, stav ke dni 1. července 2009. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.
- JIRSA, Jaromír, (ed.). *Soudcovský komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních*. Wolters Kluwer stav ke dni 1. března 2019. Dostupné na <https://www.aspi.cz>.

Právní předpisy

- Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí – sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí publikované dne 18. července 2000
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí – sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí publikované dne 2. července 2001.
- Nařízení Rady (ES) 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 91/2012 Sb., zákon o mezinárodním právu soukromém
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí o přijetí Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí publikované pod č. 34/1998 Sb.
- Úmluva o právech dítěte- sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte publikované pod č. 104/1991 Sb.
- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Judikatura

- Court Superieure, 15. prosince 1999, HC/E/CA 334. Dostupné na <https://www.incadat.com/en/case/334?summlanguage=en#summary-part> (dostupné dne 2. května 2021)
- Court of Appeal, 14. prosince 1988, HC/E/UKe 34. Dostupné na <https://www.incadat.com/en/case/34> (dostupné dne 2. května 2021)
- European Court of Human Rights, 10. července 2012, HC/E/BE 1171. Dostupné na <https://www.incadat.com/en/case/1171?summlanguage=en#summary-part> (dostupné dne 2. května 2021)
- European Court of Human Rights, 1. července 2014, HC/E/RO 1274. Dostupné na <https://www.incadat.com/en/case/1274> (dostupné dne 2. května 2021)
- European Court of Human Rights, 21. července 2015, HC/E/PL 1350. Dostupné na <https://www.incadat.com/en/case/1350> (dostupné dne 2. května 2021)
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. července 2010, č. 41615/07, *Neulinger and Shurk* proti Švýcarsku
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. dubna 2004, č. 11057/02, *Hasse proti Německu*
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. listopadu 2013, č. 27853/09, *X proti Lotyšsku*
- rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 22. prosince 2010, C 491/10 PPU *Aguierre Zarraga v Pelz*. Dostupné na <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83464&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first%E2%88%82=1&cid=1507910> (dostupné dne 2. května 2021)
- náleží Ústavního soudu ze dne 8. září 2015 sp. zn. II. ÚS 3742/14 - 1
- rozsudek krajského soudu v Brně ze dne 15. května 2012, sp. zn. 20 Co 365/2012-411
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2008, sp. zn. 30 Cdo 5473/2007
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. července 2018, sp. zn. 20 Cdo 2302/2017
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2006, sp. zn. 30 Cdo 1931/2006

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2004, sp. zn. 21 Co 163/2004
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2018, sp. zn. 11 Tdo 424/2018
- usnesení Ústavního soudu ze dne 11. prosince 2018, sp. zn. I.ÚS 735/18

Odborné články

- CIRBUSOVÁ, Martina, ROGALEWITZOVÁ, Romana. Násilí v rodině a mezinárodní únos dítěte jako následek. *Právník*, 2014 roč., č. 9, s. 746.
- ČAMDŽICOVÁ, Sabina. Právo dítěte být slyšeno jako základní participační právo. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2021, roč., č. 1, s. 137
- GLOGAROVÁ, Jana, NOSKOVÁ, Radka. Mezinárodní únosy dětí po novele občanského soudního řádu. *Právní fórum*, 2009 roč., č. 5, s. 189-194
- HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí – několik poznámek k související novele občanského soudního řádu (2.). *Právo a rodina*, 2009, roč. 11, č. 5, s. 19 – 22.
- JANOČKOVÁ, Michaela. Postavení ústředního orgánu dle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Právní fórum*, 2009, roč., č. 8., s. 335
- FELIX KOUBÍKOVÁ, Silvie. Mezinárodní únos dítěte a návratové řízení. *Rodinné listy*, 2020 roč., č. 3, s. 5
- FELIX KOUBÍKOVÁ, Silvie, ŠMEJKALOVÁ, Eleanor. Obvyklé bydliště v kontextu mezinárodního únosu dítěte. *Rodinné listy* 2020 roč., č. 4, s. 9
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Zájem dítěte je vždy to, co chci já. *Právo a rodina*, 2018, roč., č. 11, s. 1
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. K problematice občanskoprávních aspektů mezinárodních únosů dětí. *Právní rozhledy*, 2000, č. 8, s. 335 - 337.
- KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum* 2005, roč., č. 11, s. 73-79

- NOVÝ, Zdeněk. Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o navrácení dítěte dle Haagské úmluvy o civilních aspektech únosů dětí ve světle lidskoprávních závazků ČR. *Právní rozhledy* 2014, roč., č. 13-14, s. 457
- PROKOPOVÁ, Alena. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, č. 2, s. 259 - 262.
- PTÁČEK, Lubomír. *Přeshraniční únosy dětí* [online]. cak.cz, 26. března 2010 [cit. 5. března 2014]. Dostupné na http://www.cak.cz/assets/files/3183/P_eshrani_n_nosy_d_t_.doc
- WILK, Adam. Mezinárodní únosy dětí. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 12, s. 16 – 19.
- ZAVADILOVÁ, Marta, TURONOVÁ, Jana. *Právní rozhledy* 2010, roč., č. 7, s. 246

Elektronické zdroje

- BAŤHOVÁ, Lucie. *Souhlas druhého rodiče s vycestováním či přestěhováním dítěte do zahraničí* [online]. epravo.cz, 24. listopadu 2016. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/souhlas-druheho-rodice-s-vycestovanim-ci-prestehovanim-ditete-do-zahranici-103515.html>
- Databáze INCADAT. Dostupné na <http://www.incadat.com/>
- Databáze judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Dostupná na http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/uvod
- FRANK AND BOLD ADVOKÁTI. *Mezinárodní únos dítěte* [online] právníprostor.cz, 16. října 2019. Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/mezinarodni-unos-ditete>
- HAGUE CONFERENCE ON PRIVATE INTERNATIONAL LAW [online]. Dostupné na <https://www.hcch.net/en/home>
- Idnes.cz *Pohřešovaná dívka ze Semil je zpět u matky, švédský otec byl zadržen.* [online] idnes.cz, 27. ledna 2017. Dostupné na https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/pohresovana-divka-ze-semil-se-vratila-k-matce.A170127_135544_liberec-zpravy_jape
- Koordinátorka Evropského parlamentu pro práva dětí. [online] Dostupné na <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/cs/be-heard/coordinator-on-children-rights>

- Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky. Dostupné na <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>
- *Problematika mezinárodních únosů dětí.* Dostupné na [file:///C:/Users/ondro/Downloads/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/ondro/Downloads/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti%20(3).pdf)
- ŠKVOROVÁ, Věra. *Pojem obvyklé bydliště dítěte.* [online]. skvorova-ak.cz, říjen 2015. Dostupné na <https://www.skvorova-ak.cz/pojem-obvykle-bydliste-ditete>
- ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. [online]. Dostupné na <https://www.umpod.cz>
- VONDRÁČKOVÁ, Petra. *Mezinárodní únosy dětí aneb pojem „obvyklé bydliště“ dítěte.* [online]. epravo.cz, 7. ledna 2014. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-unosy-deti-aneb-pojem-obvykle-bydliste-ditete-93203.html>

Abstrakt

Má diplomová práce se zaměřuje na téma přeshraničních únosů jedním z rodičů v širším pojetí tedy mezinárodním únosům dětí, které můžeme nazývat zjednodušeně jako “rodičovské únosy”. Cílem bylo zjistit více informací v této oblasti k čemuž v první řadě posloužilo pochopení základních pojmů. Zaměřování se na proces navrácení dítěte, jak na úrovni tuzemské, tak i mezinárodní a více se zabývat zárukami při navrácení dítěte a důvodům nenavrácení dítěte. Všeho, co jsem si stanovila jsem dosáhla a využívala jsem k tomu metodu analýzy právních dokumentů, kde důležitou roli hrála kromě předpisů a komentářů i judikatura. V závěru uvádím, co vše mi tato práce dala, co mě naučila a co mě inspirovalo.

Abstract

My thesis is focused on the theme of cross-border abduction by one of the parents in a broader sense it is international child abductions, which we can call easily “abductions by parents”. Aim of this work was to find out more information in this area, for which it was helpful to understand the basic concepts. Focusing on the process of returning the child by legislation in the Czech Republic and also by international documents and dealing with guarantees in the case of returning the child and reasons why the child should not be returned. All I wanted to know I achieved and I had used for it the method of analysis of legal documents, where the important role was played by laws and commentaries on the law as well as jurisdictions. In conclusion I write what gave me writing of this thesis, what I learned and what inspired me.

Seznam klíčových slov

Dítě

Mezinárodní únos dítěte

Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze dne

27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a

výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a

ve věcech rodičovské zodpovědnosti

List of the key words

Child

International child abduction

Council regulation (EC)

No 2201/2003 of 27 November

2003 concerning jurisdiction and

the recognition and enforcement

	of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000
Názor dítěte	Child's opinion
Nejlepší zájem dítěte	Best interest of the child
Občanský soudní řád	Code of civil procedure
Obvyklé bydliště	Habitual residence
Právo péče	Right of custody
Právo styku	Right of access
Rodina	Family
Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí	Office for International Legal Protection of Children
Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	Convention on the civil aspects of international child abduction
Zákon o zvláštních řízeních soudních	Law on special judicial proceedings
Zásada rychlosti	Speedy trial